Anul II. Martie, 1908. Nr. 3.

REVISTA TEOLOGICĂ

organ pentru ştiinţa şi vieaţa bisericească.

Abonamentul: Pe un an 7 cor.; pe o jum. de an 3·50 cor. — Pentru România 9 Lei.
Un număr 50 fil.

CHESTIUNEA INSTALĂRII LUI ANDREIU BARON DE ŞAGUNA ÎN SCAUNUL MITROPOLITAN.

După eşirea rescriptului împărătesc din 24 Decemvrie 1864, prin care Maiestatea Sa, Preaînălţatul nostru Impărat şi rege Francisc Iosif I, s'a îndurat preagraţios, la propunerea ministrului de stat, a decreta din plenitudinea puterii sale reînfiinţarea Mitropoliei Românilor ortodocşi din Transilvania şi Ungaria şi totodată a denumì de primul mitropolit pe episcopul Andreiu Baron de Şaguna: o bucurie şi însufleţire generală a străbătut inimile Românilor ortodocşi din toate părţile. Pe lângă actele şi adresele cele multe de felicitare adresate nou denumitului mitropolit, era natural şi conform uzului observat în lumea civilizată, ca bucuriei generale să se dea expresiune solemnă prin actul instalării în scaunul de mitropolit a lui Şaguna, care aşa de mult s'a luptat pentru emanciparea şi înălţarea bisericei sale.

Momentul era prea însemnat, decât ca să nu se eternizeze şi prin o manifestaţie din afară, la care toate părţile constitutive ale mitropoliei să se împărtăşească; pentru că mitropolia mult dorită şi mult aşteptată era acum reînfiinţată, pentru că se denumise cel dintâiu mitropolit, şi pentru că cel dintâiu mitropolit era cel mai demn şi binemeritat arhiereu.

Vrednica comună Răşinari din apropierea Sibiiului cu frumoasele sale biserici, era locul de predilecţiune a lui Şaguna, căci în această comună, încă dela sosirea sa în Ardeal aflase un popor bun şi fruntaşi vrednici; în lipsa unei biserici catedrale în Sibiiu, la reşedinţa sa, a ales Şaguna opidul Răşinari ca loc pentru săvârşirea unor dintre cele mai însemnate acte bisericeşti.

Acì s'a îndeplinit în anul 1865 sfinţirea lui Ioan Popasu, celui dintâi episcop al nou înfiinţatei episcopii a Caransebeşului; acì era să se întâmple şi instalarea primului mitropolit după restaurare, în persoana arhiepiscopului din Transilvania Andrei Baron de Şaguna.

Parola instalării era dată. Inteligenţa şi fruntaşii români din Răşinari se puseră în mişcare cu grandioasele pregătiri, ce se cereau la aşa un act măreţ şi aşteptau numai din Sibiiu directive şi programe cu fixarea precisă a terminului, când avea să se facă instalarea.

Acestea toate însă n'a mai urmat, nici instalare nu s'a făcut.

Ori cât de enigmatic se pare lucrul acesta, el îşi are cauzele sale, cari fiind nu numai interesante, dară şi instructive, e de folos să se cunoască.

Desvoltarea şi arătarea acelor cauze are să fie problema acestui scurt tractat, care şi pentru aceea se pare îndreptăţit a se publica din incidentul anului iubilar, la împlinirea unui veac dela naşterea mitropolitului Şaguna, pentru că din toate fasele cum s'a petrecut chestiunea instalării, iese la iveală mărimea de suflet a acestui rar bărbat al bisericei noastre.

Prin instalarea lui Şaguna în scaunul de mitropolit, avea să se marcheze un punct însemnat în Istoria bisericei noastre. Instalarea era să fie un act de cinstire a lui Şaguna din partea credincioşilor români din întreaga provincie mitropolitană. Cu toate acestea în faţa pregătirilor pentru instalare, pe Şaguna îl preocupa interese de ordine mai înaltă bisericească.

Până acì mitropolitul Şaguna avea la mână numai Rescriptul Preaînalt dela 24 Decemvrie 1864.

Mitropolia nu era constituită, căci Episcopia nou înfiinţată a Caransebeşului, nu avea încă pe episcopul său; Şaguna a arătat ministrului, că de o instalare a sa nu poate fi vorba, până ce eparhia Caransebeşului, ca parte constitutivă a mitropoliei, nu va putea fi şi ea reprezentată prin episcopul său, de aceea a cerut denumirea Episcopului, după propunerile ce le făcuse, căci şi această afacere se trăgăna până la deşteptarea de îngrijiri şi bănueli produse prin clătinarea sistemului politic. In sfârşit a urmat denumirea lui Ioan Popasu de episcop al Caransebeşului şi sfinţirea lui la Răşinari în 15 August 1865. Instalarea lui Şaguna încă nici acuma nu s'a făcut, pentrucă Şaguna cu agera sa prevedere

şi judecată sănătoasă, a cerut, ca pe lângă rescriptul împărătesc dela 24 Decemvrie, să se dea şi un act de stat, prin care să se asigure pentru toate timpurile existenţa mitropoliei Românilor ortodocşi. El a cerut dela Ministru să-i elibereze o diplomă pentru reînfiinţarea mitropoliei, şi altă diplomă pentru denumirea sa de mitropolit şi dela primirea acestor două acte a condiţionat instalarea sa de mitropolit. Dacă ar fi urmat mai curând şi aceasta, s'ar fi îndeplinit şi instalarea sa în scaunul mitropolitan. Tratativele despre darea acestor două diplome s'a amânat până ce s'a înaugurat sistemul nou politic al dualismului de stat. Pertractările în privinţa ambelor diplome se pot urmărì din actele disponibile până la stadiul pregătirei şi adjustărei lor, fără ca să fi ajuns însă acelea vreodată în mâna lui Şaguna.

In faţa schimbărilor radicale politice ce se pregăteau, prevăzând Şaguna, că nici aceste diplome nu vor fi de mare folos, n'a mai insistat la extradarea lor; din contră a stăruit a asigura mitropoliei nou înfiinţate pe calea constituţională a legislaţiunei, ceeace a şi succes înarticulându-se mitropolia Românilor în legile ţării sub articlul IX 1868. Intr'aceea, trecând timp la mijloc, tot aşa de puţin a mai putut fi vorba de o instalare a lui Şaguna în scaunul de mitropolit.

Dară pentru ca mai genuin şi mai bine să se poată cunoaşte modul de cugetare şi de acţiune a lui Şaguna — vom cita din actele care dispunem, acele locuri care se referesc la acest obiect.

(Va urma). ***Dr. Il. Puşcariu,***
arhimandrit, vicar arhiep.

DIN TRECUTUL BISERICII ROMÂNE BIHORENE.

VIII. Comisia din 1735—1737.

Primul episcop al Orăzii, după izgonirea Turcilor (1692), a fost Augustin Benkovich, care a păstorit până la 1702. După el a urmat apoi Emeric Csáky, până în 1732.

Intre primele preocupaţii pastorale ale lui Benkovich, a fost unirea Românilor. La 1694 scrie din Lelesz, vicarului său din Orade Stef. Farkas, ca să părtinească preoţimea valahă «az oláh papságot protegálja kegyelmed».[1]

[1] *Keresztury* Iosif Aloiziu Compendiaria Notitia fundationis ac vicissitudinum Eppatus et Capituli M. Varadiniensis. Magno Varadini 1806 pg. 264. Tomul II, *Bunyitay* 34.

La 23 Aug. 1692, împăratul Leopold liberează diploma vestită, în puterea căreia, toţi cei de ritul grec, dacă se unesc cu latino-catolicii, se vor împărtăşì de toate drepturile acelora. Liberarea acestei diplome în bună parte este de a se atribuì ostenelelor lui Benkovich [1]; dreptaceea el se şi strădueşte din toate puterile, a o efeptui pe baze cât mai largi. In anul următor, (1693) pentru a-şi ajunge scopul, se adresează în trei rânduri cu scrisoare arhiereului Camellis, ca să vină la Orade şi să-i dea mână de ajutor întru a unì pe Românii bihoreni.[2]

Lăudatul arhiereu pontifical din Munkács, în 1695 în adevăr a şi venit la Benkovich. Şi în acest an, ţinându-se congregaţie comitatensă, acolo fură promulgate drepturile, la cari se fac părtaşi cei ce îmbrăţişază unirea cu catolicii.[3]

Mulţi dintre preoţii româneşti se vede că numai simulau unirea, căci congregaţia din vorbă, aflä cu cale a sancţiona [4], ca «fiecare preot să producă adeverinţă dela Camellis despre sincera sa unire şi adevărata denumire în cutare parohie, ca preot fungent; altmintrelea vor fi supuşi greutăţilor şi sarcinilor feudali».

Adausul acesta de altcum nu e altceva, decât o reînprospătare compendiară [5] a decretărilor sinodului topic din Sătmar, prezidat de desamintitul Camellis, cu 5 ani înainte [6]. Că ce rezultate vor fi avut silinţele acestor doi prelaţi, apriat nu se ştie. Monumentele contimporane trebue că au pierit în răscoala lui Rákoczy, carea mai cu seamă în Orade şi jur a lăsat urme păgubitoare [7]

Ardelean susţine [8] „că *mai toţi* Românii din jurul Orăzii se uniră". Boroş socoteşte,[9] că „*mulţi* s'au întors la unire, atât din jurul Orăzii, cât şi din alte părţi din comitatul Bihorului". Bunyitay e ceva mai rezervat în aceasta combinaţiune. El zice [10], că din unele acte posterioare se poate ştì, că lui Benkovich în adevăr i-a succes „ca *câţiva preoţi* români din domeniile sale aflătoare în jurul Orăzii şi Beiuşului să primească unirea".

---

[1] *Gánoczy* l. c. II. 364.
[2] *Boros* „Unirea" 1892, nr. 23 pag. 183.
[3] *Balugyánszky* l. c. 489.
[4] *Ardelean* l. c. 21, 22.
[5] punctele: 3, 17, 18.
[6] *Nilles* 861—864.
[7] *Bunyitay* 35, 36.
[8] l. c. 22.
[9] l. c. pg. 183.
[10] *Bunyitay* l. c. 45.

Preoţimea unită, la început stătea sub ascultarea vicarului din Munkács, unde se şi sfinţeau preoţii,[1] afară de unii cari mergeau pentru dobândirea darului şi la Bălgrad.[2]

Precum mai târziu, după moartea lui Atanasie, chiriarhii catolici din Bălgrad şi Strigon, îşi disputau dreptul de clironomie la văduvitul scaun episcopesc al Românilor, aşa şi acum, nu se ştiau împărţì asupra Românilor uniţi din Bihor: episcopul catolic din Orade şi vicarul apostolic din Munkács. In urmă totuş iese biruitor cel mai tare, adecă episcopul Orăzii, atât pe motivul, că e mai aproape de ei [3], cât şi fiindcă avea credincioşi de ritul său foarte puţini,[4] căci mai toţi Ungurii din dieceza Orăzii, pe timpul cât Oradea sa ţinut de Ardeal, fiind deci stăpânită de domnitori calvini, — au îmbrăţoşat reformaţiunea.

Pe ce timp au început a se ţinea uniţii bihoreni numai de Orade, rupând toate legăturile cu vicarul rutean, nu putem şti pozitiv. Dar înainte de moartea lui Benkovich, 1702, aceasta cu greu se va fi putut întâmpla, căci în 10 Faur 1702 Camellis se pregăteşte încă a vizita pe Românii uniţi din ţinutul Orăzii.[5]

Şi pe timpul cât bihorenii stăteau sub jurisdicţia vicarului din Munkács, episcopul orădan încă le-a purtat grija. Se ştie anume, că Stefan Farkas, vicarul amintit a lui Benkovich, avea inspecţiunea preste valahi [6] «azokra az (uniált) oláh papokra is vigyázott». E de remarcat, că Farkas la moartea sa, prin testament a lăsat bisericilor române potire şi alte supelectile sacre,[7] a căror distribuire o reclamă apoi în punctul 5 al memorandului său din 13 Februarie 1724, arhidiaconul uniţilor, cunoscutul săcui Paul László.[8]

Că pe timpul păstoririi lui Benkovich, Românii din împrejmuirea Beiuşului, au trecut la unire, ne încredinţăm din o epistolă de dtul 29 Mai 1711, a lui Mihai Kébell, vicar general, îndreptată către episcopul său, nou denumit dar neintronizat încă, Emeric conte de Csáky. Tot din acest document mai aflăm apoi, că *în 1711, pentru întâia dată se lapădă de unire unii dintre preoţii,*

---

[1] *Ardelean* 22.
[2] *Cipar* acte fragm. 165, *Sălăgian* l. c. 54. *Grama* ist. unit. 161.
[3] *Ardelean* 23, *Şematism* 14.
[4] *Bunyitay* 34, Aici 189, 228.
[5] *Ardelean* 22.
[6]—[8] *Bunyitay* 34, 35, 39, 40.

cari s'au unit mai înainte[1] *în provinţa Beiuşului.* Kébell nu a pregetat a merge în mijlocul acestor preoţi. Prin Mai 1711, se afla între ei, dar cum se exprimă el — cu puţină mângăere, căci preoţii ziceau, că până atunci, până când nu le va poruncì Antim, (Ivirean) mitropolitul din Bucureşti, ca să se reîntoarcă la unire, («să rămână la legea în care au fost pe timpul fericitului episcop de Oradea Augustin Benkovich») *ei rămân ortodocşi* («nu se pleacă pe partea noastră»). Citez originalul unguresc:

De[2] nem sok conzolatióval, mert expresse kimondották, hogy mindaddig, valameddig havasalföldi Affatim nevű görög (és schismatikus) püspöktől nem lesz parancsolatjok, hogy abban a hitben maradjanak meg, a melyben üdvezült Benkovics Ágoston váradi püspök idejében voltanak: hozzánk nem hajolnak. És igy, kinek két felesége vagyon, kinek három még mostanában is. Megválik tovább, mit végezhetek vélek».

Episcopul cu dtul 3 Septemvrie 1712, îi mulţumeşte vicarului său pentru zelul ce l-a dovedit şi îi recomândă îndeosebi şi pe mai departe pe preoţii cari s'au întors. Se vede deci, că lui Kébell i-a succes a dobândì iarăş pentru unire pe unii dintre cei-ce o părăsiră. Iată cum se pronunţă episcopul Emeric Csáky...

«Kegyelmed[3] zelusát azon oláh és kálvinista prédikátoroknak az unióra, hozásokban impendált fáradozását igen kedvesen s vigasztalással értem, s tovább is speciáliter recommendálom, s ha netalán tán több is találkoznék olyan közülők, a kik ex ea consideratione nem reducáltathatnának, hogy subsistentiájók iránt mediumok, assecurálom Kegyelmedet és ugy Kegyelmed által az olyanokat, hogy ha másként accomodatiojok nem lehetne, tulajdon «*kevés*» jövedelmemből (săracul de el!) is kész lennék becsületes subsistentiájókra valót escindállom».

Din această epistolă mai aflăm, că erau prospecte de a trece şi alţii şi că unii s'ar fi unit, însă le era teamă că nu vor avea asigurat traiul vieţii ca uniţi; treceau deci şi preoţi fără turmă, ori doară de aceştia treceau mai mulţi. Pre cei fără subsistinţă, se obligă episcopul a-i ţineà din al său.

De aici încolo însă cauza unirei trece în mânile altui apostol mult mai norocos ca cei de până acì. Acest apostol şi prim organizator, e cunoscutul Paul László, pus de arhidiacon al uniţilor la inzistenţa lui Kébell. Ce a fost în Ardeal iezuitul Paul Baranyi, aceia e în Bihor Paul László.

---

[1] *Bunyitay* 35.
[2] Idem 36, 37.
[3] *Kereszturi* l. c. II. 295. *Bunyitay* 37, 40.

In anul 1721, episcopul Ienopolei Sofroniu Ravanicianin, care rezida acum în Arad, primeşte asigurări dela ţăranii noştri din jurul Beiuşului, că vreau să se lapede de unire.[1] *Aceasta e a doua defecţionare.*

Preste trei ani Românii beiuşeni, ori au revenit la ortodoxie, ori şi acum se mai ocupă serios cu gândul acesta, căci episcopul Ravanicianin, în 21 August 1724, scrie protopopului George din «vidicul» (ţinutul) Beiuşului, că a făcut dispoziţiuni ca «mitropolitul nostru, mai marele Vichentie Popovici» să le trimită Beiuşenilor pe vicarul şi pe secretarul mitropoliei, cu copia privilegiilor date credincioşilor ortodocşi.[2]

Pe aceşti beiuşeni în anul următor iarăş îi vedem în staulul uniţilor, în urma stăruinţelor[3] neobositului arhidiacon László, dar iarăşi o părăsesc pe la 1727—1728, cum am văzut mai sus[4], spre a o îmbrăţişa din nou în 1736.

László, cu dta Oradea 25 Februar 1725, plin de bucurie relatează episcopului său Em. Csáky, că «cu[5] beiuşenii şi cu ruşii nu are nici un năcaz» şi că, «au fost de vr'o câteva ori mulţi preoţi valahi la el, cari mulţumesc din inimă graţia episcopului». Aici e de a se înţelege ajutoarele date preoţilor uniţi de către episcopul catolic, ajutoare cari constau: din naturalii, haine, bani, ori din liberarea lor din statul de clăcaşi şi scutirea dela diferite servicii, ce aveau a le presta domnilor de pământ. Puternice argumente de convertire erau toate acestea pentru nişte oameni năcăjiţi!

Pe când cei din jurul Beiuşului, Eriului, Bărcăului, ba şi de pe la marginile Nirului (Nyirség), se plecară uşor la unire, pe atunci[6] Luncanii (stânga râului Bărcău), cei de pe valea Crişului repede şi din jurul Orăzii, se opun cu hotărîre şi fac mari greutăţi lui László; ici colea Românii se şi răscoală formal contra propagandei forţate, care voia să-i despoaie de legea strămoşească.

In *Părţile Luncei* se aflau sate de acelea, cari de fel nu dădeau întrare arhidiaconului vizitator în bisericile lor; sau de

---

[1] *Iorga* sate 211.
[2] Idem studii şi docum. IV. 80, 81.
[3] *Bunyitay* 41.
[4] Aici 237, 238.
[5]—[6] *Bunyitay*, 41, 44, 42, 43, 44, 46, 47.

cumva îl lăsau să între, apoi îl rugau, ca să nu țină nici o vizitație în «eclejiele» lor, ci îi dădeau în scris lipsurile de cari suferiau. Mai mulți preoți, când zăreau pe László, se ascundeau, alții iarăși îi spuneau rupt ales, că în privința unirii n'are ce căuta la ei. O preoteasă întru atâta s'a înfricoșat, încât luându-și cei doi prunci ai săi, nu s'a oprit până la Beiuș, dinaintea lui László. In Lunca i-s'a opus lui László, deoparte o puternică ortodoxiă de baștină, iar de altă parte cu Românii calvinizați, cari, — după cum știm — tocmai aici erau mai puternici și aici s'au susținut mai îndelungat. Catolicismul lui László, era o primejdie comună pentru calvinism și pentru ortodoxie, cari din această cauză își dau mână de ajutor reciproc în contra campaniei ce o puse la cale László. Din lupta aceasta deocamdată ies biruitori aliații, și arhidiaconul misionar, când în 1725 își dă seamă domnului său despre apostolia dintre Români, nu e în poziția de a arăta nici măcar o singură parohie unită în tot ținutul luncan.

Cam acesta a fost rezultatul ostenelelor lui László și pe *Crișul repede* în sus. Tot vânatul stă din 3, zi trei sate: Kis-ujfalu, Kisjenő și Tinod, dintre cari cele două dintâi erau posesiuni capitulare, deci trebuiau să se dea după păr.

Bețe în roatele carului unirii punea bărbătește vice-protopopul «Eskűllei Pap János, din poruncile ținutului» (tartómány).

Despre acesta scrie László, în 20 Februarie 1725, că a lansat un apel, care ca «corpus delicti» îl are la mână. Apelul s'a lansat de către protopop la porunca lui Niczky... la porunca ținutului județului poate («Tiszteletes Niczky uram parancsolatjával irom... iróm a tartómány parancsolatjából») se ordonează, că la adunarea din Ürgeteg, preotul să se înfățoșeze aducând cu sine pe primar și încă doi jurați comunali și preotul să mai aducă un mariaș (ban de 66 fileri) «pentrucă va fi lucru mare despre «provința» aceea și vor mai fi întrebări și din o parte și din alta«. Că ce vor fi fost acelea lucruri și întrebări, László «nu a putut afla; însă din partea preoților, cari s'au plecat de mult lui, (régen idehódolt) a aflat, că protopopul prin primarii comunali a pus peceți pe bisericile acelea, ale căror preoți s'au dat pe partea catolicilor».[1]

---

[1] *Bunyitay* 41.

Episcopul Orăzii, fiind și comite suprem al comitatului, a interzis ținerea adunării convocate, dar oprirea adunării proiectate la Ürgeteg a îndârjit spiritele și mai tare, încât s'a pus începutul prigonirilor sistematice împotriva uniților, mai vârtos a preoților. De sine înțeles, că nici măsurile coercitive ale stăpânirii catolice n'au putut lipsì și întârzia.[1]

Pe protopopii, cari primeau unirea, îi depuneau, pe preoți îi alungau. Așa face capelanul sârbesc: depune pe un protopop bătrân și bun, care știa latinește, ungurește, germânește, grecește și sârbește și îl înlocuește cu altul, tot el alungă pe un paroh vechiu din întreaga dieceză. Preoții din cuprinsul Crișului repede, degradează pe vice-protopopul lor vechiu, sărac, și bătrân, și cu ajutorul țăranilor pun altul în locul lui.

Țăranii aceștia, statornici în legea strămoșească, bat rău pe mulți dintre preoții din jurul Beiușului, cari și-au tradat credința. Preoții din alte ținuturi o pățesc și mai rău. Lui László îi arată multe cămeși pline de sânge.

In mijlocul acestor strașnice nemulțămiri și împotriviri, László totuș nu se cutremură, ci se animează și continuă propaganda neisbutită și volnică.

In 1726, primăvara, prinde cu cătanele pe protivnicul său Pap János, vice-protopopul dela Crișul repede și îl escortează la Oradea mare, înfundându-l în pușcărie și punându-l în prangă, (obezi).[2]

Poate că acest vice-protopop în temniță va fi și murit, căci în anul viitor vlădica Vichentie Ivanovih din Arad, institue de protopop pentru Crișul repede pe Gheorghe din Pesteș.[3] Acesta s'a dovedit tot așa de bun ortodox și dușman al unirii, ca și înaintașul său.[4] El figurează, cum am văzut[5], la actul din 22 Sept. 1726, descoperit de d-l Mangra, între cei 4 protopopi, cari cer dela vice-comitele comitatului, ca cu ori-ce preț să li-se permită: «să fie neuniți».

Am amintit, că și împrejmuirea Orăzii s'a arătat neînduplecată față de apostolia lui László, deși sub-protopopul îi oferise

---

[1] Aici I. pag. 141, 142.
[2] Aici 139, nota 6. *Bunyitay* 47, 41, 42.
[3] Revista „Biserica și Școala“ Arad, 1904 pg. 122 și următ.
[4] Aici pg. 238.
[5] Căruia îi urmează și în închisoare în 1742, vezi mai jos.

în secret serviciile sale. Nu aşa a făcut însă protopopul. Acesta a liberat o straşnică curendă, avertizând pe credincioşi, să nu se apropie de László, sub amendă grea de 500 fl., căci dânsul umblă a-i popistăşì.[1]

Vocea pastorală a protopopului nu a sunat în pustie, căci la adunarea convocată de László pentru preoţii uniţi în Orade la 24 August, 1724 dintre protopopi nu s'a înfăţoşat nici măcar unul.

Cu centrul Orăzii, în a se ferì de predica lui László, consimţesc la perfecţie şi poporenii din Váradvelence. Când László vrea să le facă vizita, parohul îl ameninţă, că nu îi permite aşa ceva, iară judele Samoilă Horvát, ironic adauge, că dacă va zidì László biserică, atunci va putea să o viziteze.[2]

Preste doi ani, şi anume la 14 Februarie 1726, László din nou voeşte a cerceta biserica din Váradvelence. Preotul care dealtmintrelea era pus de episcopul latin, fiind Váradvelence proprietate episcopală, a pus în mişcare soldaţii, cari au luat cheile bisericei, ca arhidiaconul să nu poată întra. László însă nu s'a dat înapoi, ci mergând în mijlocul lor şi chemând pe soldaţi şi pe preot, a ştiricit despre cauza împotrivirei lor. Preotul crâşnea din dinţi şi între alte cuvinte necinstite zicea mereu, «că biserica e a soldaţilor, el mâncă pânea acestora, că lui nu-i porunceşte László, şi nici 100 de cardinali». La acestea preotul fu aruncat în temniţă.[3]

Reacţiunea din partea ortodocşilor nu întârzie. Protopopul Luncei, Mihai[4], reîntors dela Carlovăţ, unde a fost la alegere de mitropolit şi unde desigur se va fi vorbit şi despre pedecile ce ar fi de pus în calea unirei, chiamă preoţi şi «multă ţărănime din toate părţile» la Orade în Katona város,[5] în 1726.

Sfătuirea de aici se poate privì mai bine ca o revoltă, decât ca o protestare energică în contra unirii şi în contra lui László. Acum începe criza unirii şi cum am văzut mai sus,[6] ortodoxia se ridică deasupra. Preste doi ani moare László, lui îi urmează în scurte intervale trei episcopi orădani. Adaugă şi rescoală lui

[1] *Bunyitay* 41.
[2] *Bunyitay,* 44.
[3] *Bunyitay* 49, 47, aici pg. 139 nota 6.
[4] Aici 238.
[5] sau Váradvelence.
[6] Aici I-a 228, 236, 194.

Pero[1] şi vei putea înţelege, de ce acum apa se mână pe moara ortodocşilor, cu atât mai vârtos, cu cât episcopul Aradului, luând bună pildă dela contrarul său László, vine şi el în vizite canonice în mijlocul Românilor bihoreni. Oprelişţea din 8 Octomvrie 1701 a împăratului Leopold, în carea se interzicea episcopilor ortodocşi a-şi cerceta credincioşii lor din diecezele episcopilor catolici, acum ori fu scoasă din valoare, ori trecuse în desvetudine, ne-mai fiind aplicată, — destul atât, că episcopul Csáky cu vicarul său Kébell, înzadar o invoacă contra episcopului sârbesc în adunarea comitatensă, ţinută la 22 Martie 1728 în opidul Szalárd. Episcopul sârbesc din Arad ceruse şi cu dtul 11 Septemvrie 1726, deja obţinuse dreptul de a-şi vizita credincioşii ortodocşi din comitatul Bihorului.[2]

Mai târziu, după cum s'a arătat,[3] episcopilor arădani li se asigură la 1757 dreptul de a-şi vizita neconturbaţi pe toţi poporenii, fie ei ori şi unde domiciliaţi.

Că unirea lui László nu sporia în o măsură mai mare, pe lângă alte cauze, faptul e a se atribuì şi îngrijirii mari a lui Sofronie Ravanicianin, episcopul Aradului. In cei 6 ani cât a stat în fruntea diecezei (1722—1728), a mişcat toate petrile pentru ca să abată clerul şi poporul dela îndemnările lui László.[4] Ba a readus în sinul ortodoxiei două comune, cari trecuseră deja întregi la unire în toată regula; aşa a readus la 1724 pe cei din Săcădate, iară la 1727 pe cei din Széltálló.[5]

Lui Ravanicianin i-a succedat Vichentie Ioanovich. Acesta încă a desmântat pe Români dela unire în cei trei ani cât i-a păstorit.[6]

In primăvara anului 1728 se prezintă în Oradea-mare şi plin de mândrie şi încredere, începe a încurca iţele catolicilor. Comandantul cetăţii, generalul baron de Salzer, conform ordinului dat dela consiliul de răsboi din Viena, pune la dispoziţia lui şi forţă armata.

---

[1] Aici 229.

[2] Şematism 16, 17, *Bunyitay* 47, 48, *Selagian* l. c. 55.

[3] Aici I. 193 nota 2.

[4] *Popoviciu* uniune 227.

[5] *Ardelean* 24.

[6] Ioanovich ajuns mitropolit la Carlovăţ, nunumai a fost binevoitor unirii, dar însuş s'a unit în 1734 în Viena, dimpreună cu număroasa şi strălucita sa suită, după înţelegerea ce a premers cu împăratul Carol al VI. Congresul însă a respins unirea, mai ales miliţia a fost contra. A prins şi arma în contra uniţilor. Mitropolitul încă s'a lăsat de unire, dar în toată vieaţa s'a dovedit de părtinitor al unirii. *Bariţiu* ist. Transil. 300. S'a unit însă arhidiaconul de Verşeţ cu 4 preoţi ai săi *Nilles* 804, 805.

Cu un an înainte de moartea sa, László, despomenitul apostol al unirii, este osândit deci să privească cu mânile încrucișate, cum alianul dela Arad vine în inima diecezei și trage dungă preste o bună parte din rezultatele unei evanghelizări de 18 ani.

Prelatul sârb a cugetat, că va fi cu cale spre a năcăjì și încurca pe catolici, dacă odată va eșì cu litia tocmai atunci, când vor ieșì și catolicii și se vor întâlnì apoi pe drum. Zis și făcut. La înălțarea Domnului, când catolicii au pornit din catedrala nouă de pe piața sf. Ladislau, spre a merge în Oloság la mănăstirea franciscanilor, — Ioanovich a întocmit lucrurile așa, că a ieșit și el cu crucea. A pornit din Katonaváros[1] cu popor număros; în fruntea convoiului strălucit, mergeau militari naționali români armați. («Fegyveres nationális olá katonák», însemnează martorul ocular, canonicul Barbáczy Ferencz). Episcopul era cu «coroană sârbească» pe cap, în mantie, cu toiag în mână; era minunat (pompásan) îmbrăcat. Preoți erau mulți îmbrăcați în feloane, purtând cădelnițe și luminări mari, unii purtau în mâni icoane. Când se apropiau de pod latinii, orientalii au trecut pe lângă ei.[2]

Aceasta se vede, că de aceea a pus-o la cale episcopul ortodox, ca să arete urbi catolice cu ce pompă rară se oficiază cultul dumnezeesc în biserica orientală episcopală, și poate că și de aceea, ca să rușineze pe preoții greco-catolici, cari se îndătinaseră a *concomita activ* «procesiunile» clerului apusan, sau cum zic teologii, a azista. Imbrăcau odăjdile cele mai bune. Unul dintre preoții uniți, purta crucea, carea deschidea conductul serbătoresc, altul apoi cetea evangelia a 4-a (ultima), pe rând, în un an grecește, în altul sârbește, apoi românește. In ziua ultimă (a 3-a) a procesiunilor, convoiul în frunte cu episcopul, capitulul etc. întra în biserica gr.-catolicilor.[3]

Acest obicei de *imbinare ceremonială parțială*[4] între uniți și latini, există până azi în mai multe locuri. A fost practicat și în Bălgrad pe timpul unirii și după aceea.[5] Ici-colea, mai rar, s'a practizat și în alte sacramentalii: la îngropări, sfințirea apei ș. a.

(Va urma).

---

[1] Katonaváros=Váradvelence=Olaság.
[2] *Bunyitay* 48.
[3] *Bunyitay* 35.
[4] Deci nu îmbinare „liturgică“, ori că comunicare în cele sfinte.
[5] In 1715, cu latinii laolaltă, 30 preoți și protopopi uniți au prohodit pe un iezuit, preoții români au dus și sicriul. In 1717 la Joia verde mulți preoți uniți au slujit în

CÂNTAREA NOASTRĂ BISERICEASCĂ.

(Observări fugitive).

II.

Se iveşte, însă, pentru acum întrebarea: în ce chip să se asigure posterităţii, rezultatele ajunse în timpul nostru şi viitor pe terenul reculegerii cântării noastre bisericești? — Răspunsul e scurt: prin fixarea melodiilor bisericeşti actuale, prin destilarea lor pe calea procesului arătat mai sus, — şi prin păstrarea şi transmiterea lor cu ajutorul sistemului grafic de note muzicale apusene.

Cum însă noi, orientalii, suntem în cea mai mare parte d'abia la *începutul* unei culturi muzicale bisericeşti și nu odată întimpinăm cu răceală şi neîncredere — şi totdeauna cu specifica jaluzie, ce ne caracterizează, de a ne *conserva* — ori-ce ne ar venì din apus pe terenul bisericesc: înclinăm foarte mulţi a crede, că grafica muzicală apuseană — sistemul de note muzicale, obicinuit azi în toată lumea — nu ar fi compatil cu întocmirile bisericii noastre, sau mai ştiu eu cu ce...

O simplă neînţelegere a lucrului e aceasta, ca să nu-i zicem altmintrea.

La toate popoarele, mai mult ori mai puţin civilizate, s'au întrebuinţat anumite semne — mai mult ori mai puţin perfecte — pentru fixarea tonurilor muzicale.

Ori ca să rămânem la biserica orientală: un Ioan Damascenul, un Cucuzel, cari au excelat ca reformatori ai muzicei bisericeşti în Orient şi ca întemeietori de sistem muzical propriu, canonizat mai apoi de biserica din vremurile trecute, încă s'au

---

Bălgrad cu latinii. In 1716 la întronizarea epp. Mártonffy au oficiat peste 200 ierei români. Protop. Petru dela Daia a liturghisit româneşte la altarul principal al catedralei latine, fiind azistat de o mulţime de preoţi români. In convoiul festiv a lui Mártonffy, preoţimea unită a ocupat loc înaintea clerului apusan. Pe Mártonffy la bineventat un presbiter român româneşte. Treb. *Laurian* „Magazin Istoric" III. 327. Stef. *Pop* „Unirea" I. 50, 51. Cetatea Albă Carolina fu sfinţită de greco şi latino catolici la olaltă în 4/XI 1715. S. *Clain* la Cipar acte fragm. 90. *Hurmuzaki* fragm. II 88, *Nilles* symbolae I 448—454. idem în „Zeitschrift für kath. Theologie" 1880 pg. 779. Hurmuzaki aici în ironie observă că binecuvântarea catolică cu cea unită s'a dăruit, s'a împărtăşit deodată... „der katholische und unirte Segen zugleich gespendet wurde".

Dl prot. Dr. Frenţ, din Orăştie are un tractat reprobator de acest *amestec extra-sacramental,* (sacramentali ţin în opoziţiune cu sacramental). Se zice, că sunt „litere apostolice" — emanate dela mai mulţi papi în diferite timpuri, cari opresc astfel de amestec. Bun lucru ar face dl Frenţ, dacă ar publica acel studiu. Inteligenţa noastră laică, unită şi neunită, şi aşa cârteşte prea mult contra acestei datine, care după unii teologiceşte ar fi perfect motivată. (?!).

ajutorat cu semne anumite, sau cu aşanumitul sistem «simeiografic».

În timpurile mai apropiate de noi, Psaltihia grecească era numai un stadiu mai nou în desvoltarea muzicei și a graficei de muzică bisericească în Răsărit. Ea însă înseamnă totodată și *culmea complicației*, prin care se compromite grafica muzicală a bisericii Răsăritului. Astfel își perdù terenul de sub picioare, adecă importanța practică, din care a isvorît peste tot ideia graficei muzicale și trebuì ca sistemul grafic răsăritean, să facă loc sistemului grafic apusean, aşanumit de «note», întrodus pe atunci în parte în biserica Rusiei, care atunci ca și azi, ține cumpăna în credință și în știința bisericească în întreg Răsăritul ortodox.

Biserica Rusească fù cea dintâiu, între bisericile particulare surori, care a înțeles și și-a plecat urechia la glasul timpului modern de chiemare spre cultură pe terenul muzicei bisericești. Ia, ce e drept, cultivă sistemul său *particular* de muzică bisericească, dar nu fără oareșicare considerare la spiritul și mijloacele de instruire apusene.

Ia își arangează pe note muzicale apusene cântările sale, unele și pe mai multe voci.

Atari nizuințe, au aflat strat cald și în alte biserici particulare, slave, ba — mult, puțin — chiar și în sinul bisericei românești din cele patru unghiuri, — *fapt* care constitue o dovadă *reală, că impulzuri nouă de cultură prind ființă în sinul bisericii ortodoxe,* pe terenul muzicei bisericești.

Datoria vremii de acum și a celor viitoare este, deci, a *promova și nu a zădărnicì* aceste impulsuri culturale. Căci, am zis-o: numai în chestiunile de credință e justificat conservativismul bisericii noastre, pe când în toate celelalte puncte — pe terenul strict disciplinar și cultural, în care categorie ultimă vine și muzica bisericească — biserica nu se poate exima de sub legea firească a progresului.

Cine cunoaște natura și menirea instituțiunei bisericii peste tot și desvoltarea ei succesivă în decurs de veacuri, va trebuì să subscrie cu dragă inimă această teză și îndeosebi și aceea, că la din contră «a dogmatiza» actualul sistem de cântare bisericească e în sine o crimă contra însăși culturii, și în consecvențele sale finale, ar însemna întunecarea și mortificarea succesivă a

instituţiei bisericeşti şi slăbirea, din ce în ce tot mai mult, a legăturii dintre ia şi credincioşi.

Duhul sfânt, care a călăuzit biserica Răsăritului peste grele veacuri de încercare, încât şi-a putut păstra în întregime *ortodoxia*, sau puritatea credinţei, acelaş sfânt Duh va fi cu dânsa şi pe viitor şi după reculegerea *organizatorică*, peste care a trecut în veacul XIX, o va întărì şi pe terenul *cultural*. Şi nădejde tare trebue să nutrească fiecare fiu credincios al ei, că prin urmare, şi pe terenul muzicei se va reculege, după semnele date în timpul din urmă.

În sprijinul acestei nădejdi, ne vine bine la socoteală, cât pentru noi românii, pilde din *trecut* şi măsura în care e îmbrăţişată în *ziua de astăzi* — nu numai de guvernele bisericeşti, ci şi de masa credincioşilor — faza nouă, în care a întrat chestiunea muzicei bisericeşti peste tot, precum şi în biserica românească.

Era, adecă, o vreme pentru noi, când singura carte plăcută lui Dumnezeu, ca limbă şi ca slovă, era — după credinţa vremurilor apuse în întunerecul neştiinţei şi al răutăţii vremurilor — cartea slavonă şi slova cirilică. Dar cultul limbei neînţelese şi al slovei străine s'a şters, iar în locul lor, s'a întronizat din nou în biserică graiul viu al poporului şi slova acestui graiu şi dă expresiune văzută glasului de chemare la progres cultural în şi prin biserică.

In trecut, se construise un anumit sistem grafic pentru cântarea bisericească, dar inperfect, — iar azi, locul aceluia începe al ocupa tot mai mult sistemul grafic perfect al notelor muzicale apusene. — Notele imperfecte, degenerară uneori până la unele linioare orizontale, puse una peste alta, deasupra ori de desubtul silabelor din cărţile de cântări bisericeşti. Acesta era, până şi după jumătatea veacului trecut, «sistemul» de «instruire» în muzica bisericească, până şi pela institutele noastre teologice. «Rezultatele» se şi vedeau, în parte şi până azi, că nu dă Dumnezeu, să afli nici măcar doi cântăreţi din bătrâni, cari să cânte la fel, dela început până la capăt, una şi aceeaşi cântare, şi nici pe vr'unul, care de douăori după olaltă, să-şi cânte aceeaşi cântare, întru toate în *acelaş* chip. — Astăzi însă, pela institutele noastre s'au sistemizat catedre de muzică bisericească, şi s'a întrodus de o bună vreme încoaci sistemul de instruire după notele muzicale

apusene, cari promovează regularitatea şi preciziunea cântării şi ţin cale individualismului, atât de păgubitor autorităţii şi culturii bisericeşti.

Iar, mai departe, dacă în trecut poporul era condamnat la tăcere mută şi la evlavie absolut pasivă, în decursul serviciului divin, pentrucă nu înţelegea graiul străin şi slova străină, — astăzi, între împrejurări cu totul schimbate, poporul însuş începe a-şi lua tot mai mult *istorica* sa parte[1]). Din primele veacuri creştine, din cântările liturgice: stranele încep a sporì în cântăreţi, iar în unele locuri, se înfiinţează *coruri ţărăneşti*, naţionale şi bisericeşti, instruate şi conduse de *ţărani*, după sistemul de note apusene. Aceasta dovedeşte deajuns, că însuş poporul, condus numai de simţul său înăscut, încă înţelege şi reclamă un pas *înainte* pe terenul muzicei bisericeşti.

Legea naturală a progresului şi în cultură, a adus cu sine, în biserică, înlocuirea limbei slavone şi a alfabetului cirilic.

Această lege, are să se afirme la noi — mai încurând ori mai târziu, dar la sigur — şi pe terenul muzicei bisericeşti, în locul prim, prin adoptarea pe o linie cât mai întinsă a unui sistem perfect de instrucţiune în muzică, care e cel de note apusean, întocmai aşa, dupăcum în cultura pământului, cârligul s'a substituit prin plugul de lemn, apoi prin cel de fier, iar azi prin maşina de arat.

Dr. G. Ciuhandu.

Omul singuratic nu devine mai moral paralel cu progresele culturii. Animalul iese la iveală şi într'un om al culturii, ca şi într'un barbar. Nimic nu este mai adevărat ca învăţătura biblică despre natura păcătoasă a neamului omenesc, care nu poate fi înlăturată prin nici o cultură, ori cât de superioară ar fi ea. Căci nu cultura îl stăpâneşte pe om, ci voinţa, căreia inteligenţa îi serveşte numai. Din aceasta cauză inteligenţa nu poate fi considerată ca măsură pentru progresul moral al omului.

H. G. von Treitschke, istoriograf (1834—1896).

*

Lumea păgână are o cunoştinţă întunecată despre *puterea* lui Dumnezeu, o cunoştinţă şi mai întunecată despre *sfinţenia* lui Dumnezeu, dar n'are nici o cunoştinţă despre *iubirea* lui Dumnezeu. Această cunoştinţă avem să o mulţămim creştinismului. **Chr. E. Luthardt,** apologet protestant.

---

[1] Sf. Ioan Gură de aur ne spune, în una din omiliile sale, că *întreg poporul* cânta la serviţiile liturgice, până şi în vremea sa, înainte de aceasta cu 1500 ani. Despre acelaş lucru, petrecut în Apus, vorbeşte şi contimporanul său, fericitul Augustin.

SF. IOAN GURĂ DE AUR.

b) Unele calităţi ale oratoriei sale.

III.

Sf. Ioan Gură de aur predica cu *putere* și *însuflețire*, — aceasta este a treia calitate distinsă a oratoriei sale, pe care voim să o scoatem la iveală.

Propriu vorbind, întru aceasta calitate rezidă *sufletul propovăduirii evangelice*, — acel duh de vieaţă dătător, care risipeşte chinurile îndoielii și statornicește mângăierea convingerii, care trezeşte conştiinţele adormite, mişcă inimile împietrite şi stoarce lacrămi de pocăinţă, care alină durerea, toarnă balsamul nădejdii, înseninează şi luminează sufletele, îndreptându-le sborul spre idealele vieţii creştine. Cuvântul scos din profunditatea gândirii și simţirii religioase şi spus «întru arătarea duhului şi a puterii» (I. Cor. 2, 4) — este semnul viu al adevăratului apostolat creștin. Puterea triumfătoare a acestui cuvânt are să cucerească lumea și să o supună la picioarele lui Christos, — Cuvântul cel vecinic.

Christos trăieşte și astăzi în cuvintele adevărurilor sfinte, pe cari le-a propovăduit, şi ne vorbeşte din ele ca unul, care are putere. Întru arătarea Duhului și a puterii a fost și propovăduirea prorocilor şi a apostolilor, ale căror cuvinte, păstrate în sf. Scriptură, prin spiritul care vorbeşte din ele, sunt fără păreche în literatura universală. Şi toţi adevăraţii vestitori ai evangeliei, însufleţiţi de focul sfânt al credinţei, au purtat cu putere «sabia Duhului, care este cuvântul lui Dumnezeu» (Efeseni 6, 17).

Între dânșii la loc de frunte stă sf. Ioan Gură de aur, care pătruns de însemnătatea și măreţia idealelor evangeliei creștine, le propoveduia tuturora: *ut veritas pateat, moveat, placeat*[1] — adecă: ca *să convingă mintea,* să *înduplece voința* și să *miște inima* ascultătorilor săi pentru primirea şi realizarea practică a acelor ideale înalte. Aceasta este problema cea mare și grea, dar deopotrivă de măreaţă pentru toate timpurile, a apostoliei evangelice.

Ut veritas pateat. Toată puterea înţelepciunii sale înalte a întrebuinţat-o sf. Ioan, ca să *lumineze mintea* ascultătorilor săi

[1] În acest chip a determinat fericitul *Augustin* (De doctrina christ. c. IV, 61) problema predicatorului.

cu lumina cea neînşelătoare a adevărului dumnezeiesc. Argumentaţia, în scopul acesta, se încheagă temeinic şi progresează cu chibzuiala şi siguranţa, pe care i-o poate da omul convins de adevărul spuselor sale. Caracterul practic al gândirilor, limpezimea şi forma populară a expunerii se unesc pentru a sprijinì puterea convingătoare a dovezilor. Când vorbeşte către cei credincioşi, sf. Ioan îşi *scoate dovezile mai ales din sf. Scriptură,* şi le înfăţişează autoritativ, adecă cu puterea care se întemeiază pe autoritatea dumnezeiască a sf. Scripturi, căci atunci, când raţiunea absolută atestă un adevăr, mintea omenească nu are cuvânt a-l trage la îndoială. D. ex. «Ştiu bine, că vă miraţi de ce stăruiesc atât de mult asupra acestei porunci. Împliniţi mai întâiu porunca şi apoi vă voiu spune temeiurile. Deocamdată vă spun numai atât, că această poruncă este o *lege dumnezeiască,* a cărei călcare nu va rămânea fără pedeapsă. Când mă voiu convinge, că o împliniţi, vă voiu spune şi a doua cauză, tot pe atât de însemnată, ca să înţelegeţi, că cu tot dreptul stăruiesc asupra ei. Acum însă e timpul să-mi încheiu cuvântarea, şi voi încheia-o cu o rugăciune a noastră a tuturora: «Doamne, tu care nu voieşti moartea păcătosului, ci ca să se 'ntoarcă şi să fie viu» etc. [1]

Tare 'n Scripturi, cum era, sf. Ioan lămureşte înţelesul locurilor biblice mai puţin clare, prin alte locuri paralele cu înţeles neîndoielnic, considerând modul de exprimare şi unitatea doctrinală a *întregei* Scripturi. Aceasta este o înţeleaptă procedură ermeneutică, de care trebue să ţină seamă fiecare exeget, dacă vrea să se ferească de înterpretări unilaterale ori chiar contradictorice. Întrebuinţarea textelor paralele în predică, are scopul de a confirma înţelesul unei învăţături sau a unei porunci morale, şi a produce prin aceasta o mai sigură convingere în sufletul ascultătorilor. Spre ilustrarea acestora vom aduce interpretarea ce o dă sf. Ioan cuvintelor dela ev. Matei c. 1, v. 24—25: «şi a luat pe muierea sa; şi nu o a cunoscut pe ea, *până ce* a născut pe fiiul său cel întâiu născut», cari cuvinte le explică astfel: «Dacă zice aici «*până ce*», nu s'a zis, ca să-ţi închipuieşti tu, că mai târziu o a cunoscut pe ea, ci ca să te înveţe numai adevărul, că o zămislit feciorelnic. Dar apoi de ce se zice «*până ce* a

[1] Omilia 12 către poporul antioh.

născut?» Acesta este un mod al vorbirii biblice, prin care însă nu se pun margini unui timp anumit. Aşa se zice în istoria despre corabie (alui Noe): «corbul nu s'a reîntors *până ce* s'a uscat apa de pe pământ» (Facere 8, 7) — dar corbul nu s'a reîntors niciodată. Când vorbeşte Scriptura despre Dumnezeu zice: «din veci şi *până* în veci tu eşti» (Ps. 90, 2) — şi totuş nu vrea să vorbească aici despre vre-o margine... Tot asemenea şi aici (Mat. 1, 25) cuvântul «până ce», vrea să spună numai ceeace a fost înainte de naştere». [1]

Ca un bărbat deprins a petrece în meditaţii spirituale, sf. Ioan construeşte cu multă pătrundere logică şi *argumente raţionale*, speculative, pentru a convinge pe ascultătorii săi despre adevărul învăţăturilor ce le propovăduieşte. Expunerile abstracte, ca să nu rămână neînţelese pentru ascultătorii puţin instruiţi, le concretizează de obiceiu în icoane şi asemănări frumoase, şi le sprijineşte cu argumente prin analogie. Iar, ca lumina adevărului să strălucească şi mai mult şi să pătrundă în suflete, sf. Ioan nu ignorează nici părerile contrare, ci le întreţese la loc potrivit în cuprinsul cuvântării sale, le judecă şi combate obiectiv. Pe ceice nu credeau în iad îi combate într'o cuvântare astfel: «Tu zici: cine a venit din iad, ca să ne convingă, că este? Dar cine s'a pogorît din cer, ca să ne spună că este un Dumnezeu, care a creat toate? De unde ştim apoi, că avem suflet? Deci, dacă vrei să crezi numai ceeace vezi, atunci trebue să tragi la îndoială, că există Dumnezeu, îngeri şi suflet, şi astfel îţi perzi toate adevărurile... Ochii ne înşală uneori... căci depărtarea, mănia, supărarea ne întunecă judecata... ochiul sufletului însă, luminat de adevărul Scripturii, nu ne înşală. Să nu ne amăgim îndeşert, spre paguba noastră... Căci dacă nu este judecată şi răsplată, atunci nu vom fi răsplătiţi pentru jertfele noastre. Aceasta este însă o hulă, ca Dumnezeul cel drept, bun şi de oameni iubitor să nesocotească ostenelele şi jertfele... Dacă ai fi tu şi mai neînţelegător decât animalul, totuş nu ai lăsa pe servul tău cel pururea credincios fără răsplată, ci i-ai da slobozenie şi bani... Dacă tu, care eşti rău, te porţi totuş atât de binevoitor faţă de servul tău, apoi Dumnezeu, care este bunătatea cea nemăsurată

[1] Omilia 5 la ev. Mateiu.

şi iubirea cea nespusă, va lăsa fără răsplată pe slujitorii săi: Petru, Pavel, Iacob şi Ioan, cari pentru El au suferit foame, au purtat lanţuri, au fost biciuiţi?... Stăpânul răsplăteşte sluga, împăratul pe ostaş... şi Dumnezeu să nu o facă aceasta? Cine poate spune, că aşa ceva este înţelept a vorbì?» [1]

Ca să îmbrace şi înfăţişeze adevărul într'o formă cât se poate mai concretă, dupăce l-a apărat de atacuri, — sf. Ioan aduce *exemple* potrivite, cari dau vieaţă spuselor sale. Exemplele le ia cu deosebire din istoria revelaţiunii, atât a vechiului, cât şi a noului Testament. Dintre persoanele istorice ale vechiului Aşezământ aduce ca pildă adeseori pe dreptul Iov, iar dintre a noului Aşezământ pe sf. apostol Pavel, a cărui vieaţă o aseamănă cu o grădină plină de virtuţi. Morala exemplelor o cuprinde apoi în ziceri sentenţioase, pline de putere, pe cari ascultătorii le putea ţinea uşor în minte.

Ut veritas moveat. Induplecarea *voinţii* spre săvârşirea faptelor bune este ţinta de căpetenie şi nemijlocită a predicării sf. Ioan. Toate dovezile, cari le aducea pentru a convinge pe ascultători, aveau să servească ca tot atâtea motive puternice, cari să-i înduplece şi să dea direcţie moral-practică voinţii lor. Ca un bărbat deprins cu vieaţa ascetică, el cunoştea bine puterea şi marea însemnătate a voinţii întru aplicarea practică a învăţăturilor moralei evangelice, de aceea nu înceta a o scoate la lumină cu fiecare ocazie binevenită. Faţă de cei ce-şi scuzau vina păcatelor cu provocare la firea omenească stricată prin păcatul strămoşesc, sf. Ioan accentua cu o deosebită tărie libertatea voinţei individuale, care este o înaltă prerogativă a omului, şi care îi dă fiecăruia putinţa de a se ferì de păcate şi a stăruì în cele bune. Nu firea moştenită îl necezitează pe om la păcat, ci voinţa sa acceptează păcatul cu libertate, din care cauză omul este *personal* răspunzător pentru faptele sale cele rele. Dar, de altă parte, tot voinţa este acea putere, care-i ajută păcătosului a ieşì din noroiul păcatelor şi a se întoarce la Dumnezeu, căci puterea voinţii nu poate fi nimicită prin păcat.

Prin aceste învăţături sf. Ioan nu a negat realitatea păcatului strămoşesc, ci provocându-se la puterea şi libertatea voinţei

---

[1] Omilia 13 la ev. Mateiu.

omului, voia să trezească în suflete conştiinţa datoriei şi a răspunderii morale *personale*, fără de care nimenea nu poate ajunge la o vieaţă cu adevărat morală. Discuţia asupra acestor chestiuni se poartă şi astăzi, nu numai în teologie, ci sub altă formă şi pe alte terene ale ştiinţii. Aşa d. e. se discută în psihologie, etică, pedagogie, filosofia dreptului, criminalistică etc. întrebarea despre moştenirea calităţilor, despre înnăscute predispoziţii spre crime etc.

Nici necezitatea harului sau a graţiei dumnezeieşti nu o neagă sf. Ioan, ci el afirmă numai libertatea omului de a conlucra cu harul sau a-l respinge. Dumnezeu a înzestrat pe om cu libertate la creaţiune, prin urmare nu-i va răpì darul libertăţii prin împărtăşirea harului, căci — zice sf. Ioan: «Dumnezeu nu sileşte pe nimenea, — dar dacă voieşte El, iar noi nu voim, atunci mântuirea noastră se face cu neputinţă; nu doară din cauză, că voinţa lui Dumnezeu ar fi neputincioasă, ci fiindcă Dumnezeu nu voieşte să silească pe nimeni.»[1]

Tot ce poate influinţa voinţa omenească şi creştinească a ascultătorilor, pune sf. Ioan în lucrare pentru a asigura cuvântărilor sale un efect practic moralizător. Ştim de mai 'nainte la ce rezultate frumoase a ajuns în această privinţă ca predicator în Antiohia şi pe urmă ca patriarh în Constantinopol.[2] Aici vom amintì numai cuvintele, pe cari le-a rostit împăratul Teodosie cel Mare, după ce a ascultat vorbirea prin care episcopul Flavian a cerut iertare pentru poporul antiohean, — vorbire compusă de sf. Ioan. Cu ochii în lacrămi exclamă împăratul: «Într'adevăr lucru mare şi minunat este, când oamenii îşi iartă unul altuia. Domnul lumii s'a pogorît pe pământ şi a luat pentru noi chipul servului, suferind a fi răstignit de aceia, cărora le făcuse binefaceri mari, şi rugându-se pentru ucigaşii Săi. Ce este pe lângă acest lucru minunat, dacă un serv iartă altui serv? Reîntoarce-te şi du turmei tale vestea mângăitoare a iertării.»[3]

Ut veritas placeat. Oricare predică bună trebue să se adreseze şi *inimei* ascultătorilor pentru a o pătrunde de sentimente

---

[1] Omilia 3 de nom. mut. — [2] V. „Rev. Teol." a. I. Nr. 11 pag. 398-399.

[3] Omilia 21 ad. pop. ant. Nu încape nici o îndoială, că alocuţia ce o ţinuse episcopul Flavian către împăratul Teodosie a compus-o sf. Ioan, căci până-ce încă episcopul nici nu o ţinuse, sf. Ioan îi spune întreg cuprinsul în a treia din cele 21 cuvântări către poporul antiohean, iar în a 21 cuvântare o aflăm întreagă.

creştineşti. Adevărul, pe care l-a cunoscut mintea, trebue să-l simţească inima. Stăpânirea asupra inimilor este triumful adevăratei oratorii și atribuţia oratorului, care vorbeşte cu putere şi însufleţire. Întru aceasta se aseamănă toţi oratorii mari. Dar precum o inimă se deosebeşte de alta, tot asemenea se va deosebì şi forma, în care-'şi va împărtăşì altora sentimentele.

Sf. Ioan Gură de aur avea o inimă plină de gingăşie şi nemărginită iubire de oameni. Această iubire, care se arată în râvna sfântă de a fericì pe toţi fii săi sufleteşti prin virtute, i-a inspirat tot cuvântul ce l-a rostit. Cu însufleţirea omului pătruns de cele ce le spune, ştia el atinge acele coarde ale sentimentului, cari totdeauna află răsunet în inima unui creştin. Aceiaş lumină lumina mintea şi încălzia inima ascultătorilor săi, cari uneori erau atât de răpiţi de farmecul cuvintelor păstorului lor, încât nu se putea reţine de a-şi arăta însufleţirea prin aplauze în biserică. Aşa se explică alipirea şi dragostea ce i-a arătat-o poporul în tot decursul păstorirei sale, precum şi rezultatele frumoase, cu cari a fost încununată propovăduirea sa.

Cu câtă gingăşie şi dragoste îndemna sf. Ioan pe fii săi spre virtute, se poate vedea din următoarea exclamare ce o întreţese într'o cuvântare a sa: «O de mi-ar fi cu putinţă să împlinesc eu în locul vostru aceasta virtute, dar aşa, ca voi să primiţi răsplata. Atunci n'aş cere dela voi atât de mult... Precum o mamă, văzându-şi copilul amar chinuindu-se în friguri, exclamă cu lacrimi în ochi: scumpul meu copil! de a-şi fi în stare să iau asupra mea frigurile tale şi fierbinţelile, cari te chinuesc, — aşa zic şi eu: O de a-şi putea să ostenesc eu pentru voi, eu să împlinesc virtutea! Dar aşa ceva este peste putinţă.»[1]

Astfel se adresează sf. Ioan Gură de aur în cuvântările sale deopotrivă: raţiunii, voinţii şi inimei ascultătorilor, convins fiind, că adevărurile mari, cum sunt cele ale evangeliei creştine, se pot cuprinde numai cu toate puterile spirituale-morale ale omului, şi că omul întreg trebue câştigat pentru Dumnezeu. Aceasta ţintă a *predicei cu cuvântul*, a fost sprijinită de *predica cu fapta,* căci puternica personalitate creştină a sf. Ioan a fost un model al virtuţilor, pe cari le cerea dela alţii.

Despre aceasta, într'alt număr. *Dr. Nicolae Bălan.*

[1] Omilia 13 cătră pop. antioh.

AL XV-lea CENTENAR DELA MOARTEA SF. IOAN GURĂ DE AUR ÎN ROMA.

(Încheiere).

2. In ceeace priveşte dependenţa faţă de împăraţi, adevărat că lamentabile lucruri au fost în orient şi sunt până acum în toată biserica ortodoxă. Un ortodox care ar ascunde acestea, ar păcătuì cu amar contra bisericii lui, pentrucă ticăloşia se alungă nu ascunzându-o, ci biciuindu-o fără răgaz până la dispariţiunea ei, şi cu preţul persoanei tale. În această privinţă papatul stă mult mai sus decât noi, şi ar putea sta şi mai sus, dacă această poziţiune favorabilă ar fi utilizat-o mai bine.

Dar cât e de uşor să blamezi pe altul când ai avut împrejurări favorabile pentru a te desvolta! Ce-ar fi fost de Roma dacă ar fi avut şi ea împăraţi în spinare, cum a avut Constantinopolul! Rezultatul se poate cunoaşte din atingerile care le-a avut Roma cu împăraţii: s'au jucat cu papii ei, ca şi cu patriarhii de Constantinopol. Cu Iustinian n'au mers lucrurile de loc bisericeşte. El «şi urmaşii lui cereau dela episcopii romani ascultare tot aşa de necondiţionată ca şi dela patriarhii de Constantinopol».[1] Şi dacă puterea imperială a devenit violentă, pututui-s'a opune cineva? Marile caractere, ca sf. Ioan Gură de aur au avut numai puterea de a suferì, cele laşe nici pe asta n'au avut-o, s'au supus ca papa Vigiliu, «mizerul Vigiliu», cum îi zice Kurtz. Ioan I fù aruncat în închisoare de Teodoric, unde murì; Silverius fù depus de împărăteasa Teodora; Martin I avù soartea lui Ioan I. Dacă Leon II rămase nepedepsit în cearta iconoclastică, este că împăratului Leon Isaurul i-au lipsit mijloacele, — tocmai de aici se vede cât de mult i-au folosit Romei depărtarea, împrejurare care pentru patriarhul de Constantinopol nu exista, şi deci nu e drept să fie învinovăţit de ceeace greutatea timpurilor îi impunea. Chiar un mare papă, plin de ideal, ca Grigorie VII. o sfârşeşte foarte amărît, cu melancolia omului care şi-a pus sufletul pentru o idee, dar răutatea oamenilor a fost mai mare decât puterea sa. Şi cu toate cele ce el a făcut, un istoric se întreabă ce curs ar fi luat istoria papatului, dacă energicul Henric III. ar mai fi rămas pe tron în acele timpuri, căci moare la 39

[1] Kurtz: Op. cit., vol. I, part. I., pag. 210—1.

de ani? A venit slabul Henric IV. şi a lipsit mâna puternică care «ar fi putut stârpì răul chiar în sămânţa lui».[1]

Astfel e o siguranţă care se poate pipăì cu mâna că nu valoarea papilor a ţinut Roma în neatârnare de împăraţi (până şi hoţi de mare s'au suit pe scaunul papal, ca Ioan XXIII)[2] ci împrejurările, mai favorabile lor decât bisericii orientale. Pe cât împăraţii i-au putut ajunge, le-a făcut şi lor destule strâmtorări. De ce deci orientul ar fi mai vinovat, dacă a fost mai expus?

Deci papa Piu X. greşeşte, când starea noastră de atârnare o derivă din aşa zisele noastre rătăciri şi patimă.

Şi dacă orientul a căzut sub puterea împăraţilor, lucrul s'a petrecut sub altă formă şi în apus, căci într'o parte poruncìră împăraţii, iar într'alta papii. Şi unii şi alţii au înăduşit biserica, căci deşì şefi religioşi, au uitat adeseori papii de poziţiunea lor şi au adus rele asupra bisericii. Proba? De bine nu s'a întâmplat marea plesnitură numită reformă. Din acest timp de neatârnare a papatului derivă acte pe care contele Hoensbroech, fost însuş iezuit, le caracterizează astfel: «Secole întregi au stat papii în fruntea unui sistem de asasinat şi sânge, care mai multe vieţi omeneşti a distrus, mai multe pustiiri culturale şi sociale a săvârşit, decât orice răsboiu şi orice molimă. In numele lui D-zeu şi în numele lui Hristos»![3]

Deci să ne pară rău că n'am fost uniţi cu Roma? Ah! mulţămită lui D-zeu că nu! In acest caz ar fi stat şi pe fruntea noastră pecetea imfamiei de a fi vărsat sânge în numele lui Hristos!

Şi, ca să închei cu acest punct, voiu spune că, dacă e să fim judecaţi, negreşit că e de tânguit atârnarea în care am căzut. Dar pondul nu e acesta, pentrucă decăderea s'ar fi întâmplat ori-cui. Pondul nu trebue pus pe faptul dacă am căzut sub împăraţi, ci dacă şi în această stare robită, s'au găsit caractere care să susţie dreapta credinţă şi judecarea independentă a bisericii în afacerile ei. Şi aceste caractere multe, puţine, au fost. A fost sf. Vasilie contra împăratului Valente, a fost marele Atanasie care

---

[1] Gustav Krüger: *Das Papstum,* Tübingen 1907, pag. 44.

[2] Otto Pfleiderer: *Die Entwicklung des Christentums,* München 1907, pag. 133.

[3] *Das Papstum in seiner sozial-kulturellen Wirksamkeit,* ediţiunea poporală, Leipzig 1905, pag. 180.

te umple de adâncă melancolie, gândindu-te la mărirea şi focul de odinioară, a fost sf. Ioan Gură de aur, care a înfruntat pe cei puternici, a fost sf. Ioan Damaschin, a fost Ignatie, predecesorul lui Fotie, care a refuzat împărtăşania unui principe criminal, a fost patriarhul Arsenie al Constantinopolului (1255—1267), care a excomunicat pe Mihail Paleologul, din cauză că a usurpat tronul moştenitorului legitim, Ioan Lascaris, căruia îi scoasese ochii.[1]

Arsenie a fost un mare patriarh, chiar în acea epocă de tiränie. El e izvorul ce răcoreşte gâtlejul uscat al călătorului, care amărît străbate lungul curs al unei epoci de apăsare şi caractere mârşave, chiar în sinul bisericii.

3. Cât priveşte erorile noastre, de care vorbeşte papa Piu X. către orientali, nu ştiu dacă mai face să discutăm, căci lucrurile sunt prea elementare.

Nu ştiu de unde să încep, căci în materie de erori prea multe sunt de spus privitor la biserica catolică. Să vorbesc de mult desbătutele diferenţe teologice? E zadarnic, cine nu le ştie! Să privesc greşelile pontificatului lui Piu X, pe care un catolic ironic, îl numeşte mare pentru marile nenorociri, care sub dânsul s'au abătut asupra bisericii? E prea mult, cu altă ocaziune. Voi vorbì mai bine de sofisticăria, cu care catolicii ştiu să se pună la adăpost de erori, aşa că ele numai la alţii sunt posibile, la ei niciodată.

Galilei a fost mult prigonit de biserica catolică, fiindcă învăţa teoria, care are de a face cu creştinismul ca şi scripca cu iepurele, că pământul se învârteşte în jurul soarelui. In a. 1616 sf. oficiu declară aceste idei de «nebuneşti, absurde şi eretice». În anul 1632 publică Galilei al său «Dialog despre sistemul lui Ptolomeu şi al lui Kopernic». Atunci fù închis. După aproape 200 de ani autoritatea bisericească s'a convins, că a greşit şi a scos cărţile de sub index.[2]

Va să zică s'a înşelat cu papă cu tot. Nu! a găsit teoria cu care se pune la adăpost, ca cu tichia din poveste:

«*Intrebarea* I. Ce valoare au decretele sfintelor congregaţiuni romane cu privire la ştiinţa sfântă şi profană»?

---

[1] Eusebiu Popovici: Ist. Bisericească, trad. română, Bucureşti 1901, vol. II, pag. 34.

[2] Vezi A. Pfannkuche: *Religion und Naturwissenschaft in Kampf u. Frieden*, Leipzig-Berlin 1906, pag. 68—70.

Răspuns:

1. «Sfintele congregaţiuni romane (incluziv cea a indexului şi a sf. oficiu) deşì sunt tribunale autorizate, totuş nu sunt infalibile cu acea infalibilitate care aparţine numai papii, când defineşte *ex cathedra* în materie de credinţă sau moravuri, ori conciliului în unire cu papa.

2. Chiar când zisele congregaţiuni lucrează cu ştirea şi consimţământul papii, decretele astfel aprobate nu sunt infalibile şi nu provoacă adesiune de credinţă. Motivul e că aprobând un act nu înseamnă a-l schimba,[1] şi asta din natura sa; şi fiindcă şi papii lucrează după natură, aprobându-l, nu pot face ca decretul unei congregaţiuni romane să nu mai fie decretul unei congregaţiuni romane. In astfel de cazuri intervin şi lucrează nu ca păstori şi doctori ai bisericii universale, ci ca capi (mai cu seamă dacă e vorba de sf. oficiu) al acelor congregaţiuni şi tribunale».[2]

Apoi dacă acestea sunt numai rezultatul deliberării unor oameni, cu ce drept ni-se impun părerile lor, când n'au pecetea adevărului? Cu ce drept se declarau de nebuneşti părerile lui Galilei, când el cercetase şi ştia mai multe decât membrii sf. oficiu? Nu e aceasta tiranie şi înăduşire a ştiinţei? Ba încă mare, şi a făcut rău nu numai celei vinovate de asemenea încălcări, bisericii catolice, ci şi religiunii în general, căci necredincioşii vremii de azi zic: iată ce a fost în stare să facă religiunea!

Se înţelege că aceste teorii sunt desvoltări ulterioare pentru a acoperì erorile săvârşite mai 'nainte. Şurubării şi maşinării ipocrite pentru a salva un sistem nenorocit! Căci ce să zici de pretenţiunea că lucrează nu ca păstori şi doctori, ci ca şefi de tribunal! Au oare n'aveţi şi într'un caz şi într'altul acelaş cap şi acelaş mod de a concepe lucrurile! Fac oamenii deosebire de atribuţiuni în funcţiune, dar nu-şi împart fiinţa în două pentru a avea un creer în casă şi altul la primblare.

Tot noi orientalii suntem cei cufundaţi în erori, nu-i aşa?... Scârbos mai e, Doamne, fariseismul modern şi salturile mortale pentru a salva un adevăr dat de minciună!

---

[1] Ce sofismă! Par'că dacă aprobi un lucru nu înseamnă că împărtăşeşti ideile şi le socoteşti drepte. Ce alta e aprobarea!

[2] *Revista delle Riviste,* Macerata, Decemvrie 1906, pag. 728.

Sistemul e în progres acuma. Paşi noi se fac cu circumspecţiune pentru a nu se mai păţì ca cu Galilei, dar tot se păţeşte.

Enciclica papală dela 8 Septemvrie 1907 întră acuma în acest sistem de adăpostire şi tratamente preventive, pentru cazul, când s'ar descoperì erori într'ânsa. Abatele Loisy dela Paris chiar strigă, că expune fals doctrina moderniştilor, contra cărora enciclica e îndreptată. I-se răspunde: voi sunteţi de vină că nu v'aţi expus doctrinele clar.[1] Dar iată altul mai circumspect, care se asigură dinainte pentru ori-ce eventualitate când conţinutul enciclicei nu se va mai putea susţinea. Astfel zice Dr. Mausbach, profesor de teologie dela universitatea din Münster: «Enciclica se înfăţişează ce e dreptul cu toată puterea şi greutatea autorităţii papale; nicăiri însă nu conţine vre-o *definiţiune,* nu stabileşte nici o învăţătură nouă, neformulată până acum, ci numai caracterizează verde modernismul ca un sistem opus dogmelor de mult stabilite ale bisericii, ca o împreunare a tuturor ereziilor».[2] De acì urmează că oamenii aceştia utilizează numai ipocrizia de a şti ce să răspundă, când vor fi daţi de minciună. Deci posibilitatea erorii stă şi înaintea lor, dupăcum s'a şi realizat în cazul citat al lui Galilei, dar vor numai să cadă în picioare, în orice condiţiuni, în orice împrejurări.

S'a greşit pretutindenea, s'a greşit şi în catolicism, şi nu măsurile acestea preventive vor împedeca ceva de-acum înainte. Probă e şi acuma o sumă de judecăţi greşite cu care papa păşeşte contra moderniştilor, şi pe care n'a fost greu acestora să le dea de minciună.

Apoi dacă este aşa, ce s'ar mai imputa erori orientalilor! Fără recunoaştere şi mărturisire sinceră a realităţii, nu vor venì ei la unire.

IV. Ce ne mai spune papa? Că mărirea noastră se bazează pe unirea cu Roma şi salutara ei influinţă. Vai de mine! tocmai acuma când înşişi catolicii se plâng de această influenţă! Ca să fim convinşi de asta, ar trebuì ca lucrurile să stee bine în catolicism acasă la dânsul, dar nu stau de loc.

---

[1] *Revue du Clergé Français,* Paris, 15 Februarie 1908, pag. 386.

[2] *Internationale Wochenschrift,* Berlin 15 Februarie 1908, coloana 194.

Noi ortodocşii e adevărat că stăm rău, şi foarte rău. Şi răul îl cuprind în formula, că suntem împiedecaţi de a realiza în organizarea şi vieaţa publică a bisericii principiile de organizare şi vieaţa, care a decurs din conştiinţa ei şi s'a depus în hotărîrile sinoadelor.

În ceeace mă priveşte pe mine, socotesc ca un câştig al sufletului meu, de a nu fi părtinitor bisericii căreia servesc, a-i recunoaşte cu obiectivitate rănile şi a nu o apăra cu neadevăruri. E un păcat catolic de a nega tot ce e rău în propria organizare, şi mă feresc de al împărtăşì.

Ei bine, noi stăm rău, necontestat. Dar nu stăm numai noi rău şi te desgustă catolicul, care vine să-ţi prezinte în roz toate ale lui.

Când stai de vorbă cu dânsul, toate sunt de minune. Dar când îl observi în propia casă, în vieaţa lui, în lucrul lui, n'ai totdeauna motive de a fi edificat. Sunt atâtea greutăţi şi păcate şi în sinul catolicismului, şi de multeori li se face faţă în mod atât de greşit! Şi nu te poţi bucura de asta, şi nici nu trebue să te bucuri, ferească Dumnezeu! căci ca creştin nu poţi să nu te gândeşti la problema mare a lui Hristos domnul nostru, pe care doreşti a-L vedea bine reprezentat, ori unde numele lui răsună pe pământ. În ciuda tuturor diferenţelor şi hărţuelilor noastre, o inimă cu adevărat creştină trebue să se bucure de bunul mers al ramurilor creştine şi să radieze când va auzì de înflorirea lor. Neîmpietând una asupra alteia, respectându-se reciproc, neumblând cu convertiri, care n'au rost între creştini, de dorit e înflorirea tuturor locaşurilor, unde e adorat Hristos, cel răstignit şi înviat.

Dacă însă lucrurile merg altfel decât cum nevoia cere, se cuvine a ne întrista, că lucrul Domnului merge rău. Tocmai de asta, nouă ne pare rău, când vedem luându-se lucrurile cu micime sufletească, ascunzându-se ranele proprii şi înfăţişându-se cu zîmbetul pe buze către noi orientalii, că numai în unire cu Roma stă mărirea. Căci cum am crede noi asta, când şi într'o parte şi într'alta vedem destule nevoi şi puţină înţelegere! Mai bine voim ca fiecare să-şi vadă greutatea zilei, să nu-şi ascundă păcatele, să le tămăduiască şi nu va fi grea armonia între domenii separate în lucrul lor, dar cu inimă şi voie de bine unul către altul.

Pentru mărirea noastră, eu mărirea o văd cu totul în altceva decât unde o vede Papa Piu X. Căci ce ar însemna unirea cu Roma? Ar însemna poate să scăpăm de unele păcate ale noastre, dar să le primim pe ale ei. Apoi nu e tot una! Şi atunci la ce? Ca să facem mărirea Papii? Facăşi-o singur, că sunt multe lipsuri la el, care-i împiedecă mărirea.

Mărirea noastră va fi numai în bărbaţii de valoare şi caracter pe care Dumnezeu ni-i va dărui. Ei vor putea îndrepta multe păcate, a trezì spiritul apostolic, a da bisericii vieaţa care-i lipseşte, a-i crea condiţiuni priincioase de lucru. Fără asta, zădarnică este orice unire; cu asta de prisos, este orice unire.

A fost deajuns un Şaguna să zidească o construcţiune trainică, au fost deajuns câţiva arhierei de inimă în România pentru a nimicì efectul legilor bisericeşti vitrege ale principelui Cuza. Tot bărbaţi străluciţi au asigurat bisericii în vechime multe triumfuri.

Oameni daţi-mi, suflete mari, inimi a căror singură flacără e dragostea arzătoare către Hristos! daţi-mi bărbaţi, care să ştie să lumineze, să strige şi să sufere, şi adâncă încredere am că biserica va înflorì. Din suflete numai izvoreşte activitatea care mişcă şi revoluţionează sufletele. Din simple dependenţe de Roma, Constantinopol ori San-Francisco nu derivă nimic, dacă ele nu sunt centre de vieaţă care să pună sufletul în mişcare.

Şi, din nefericire, Roma nu e aşa ceva, dupăcum ai ei singuri o acuză. Ba încă mult mă tem de un lucru: Orice bărbat mare îşi are un element al lui propriu, care îl diferenţează de comun. Roma este însă atât de tirană, că i-ar împedeca mişcările, de îndată ce va cugeta altfel decât dânsa, şi se înţelege că asta nu i se va putea lua lui în nume de rău. Ea tolerează numai cu condiţiune de a admite punctul ei de vedere, ceeace ar împedeca multe mişcări tot atât de îndreptăţite, ca şi punctele de vedere romane.

Am spus că, din nefericire, Roma nu e centru de vieaţă. Iată cum vorbesc despre dânsa oameni trăiţi în sânul ei, oameni care deşi catolici, nu se mai mulţămesc cu forma de azi a catolicismului. E vorba de o nouă revistă, «*Nova et Vetera*», apărută în Roma şi care scrie în întroducere, că redactorii ei ţin cu tărie la creştinismul catolic, dar că faţă de scolasticism stau cu simţirile celor mari faţă de copilăria lor. Tot acolo scrie exiezuitul

englez Tyrrel despre «Primatul spiritual al Romei»: «Din istoria Romei stabilește el, că acest primat spiritual a degenerat într'un primat juridic. Cuvinte aspre întrebuințează contra vaticanului, care rămâne în timp ce persoanele papilor se schimbă; rămâne cu spiritul lui încâlcit într'ale lumii, cu intrigi, ambițiune, spre a nu spune altele mai rele, și care mai mult rău a făcut cu exemplul său, decât binele care l-a putut aduce bisericii cu guvernarea lui. Cine s'a dus vreodată la Roma, ca să caute creștinismul cel mai pur, ca să învețe smerenie, dragoste, blândeță, lăpădare de sine? Ridicul e și a gândì la așa ceva. Și totuș de ce să fie ridicul? N'ar fi trebuit ca vicarul lui Hristos să poată spune ca dânsul: «Învățați dela mine, că sunt blând și smerit cu inima?» De veacuri și-a perdut Roma autoritatea ei spirituală. Puterea juridică, fără autoritatea spirituală, e un trup fără suflet, o putere a morții, nu a vieții. Vorbe tari se află deasemenea într'alt articul: «Lupta de moarte a unei instituțiuni» care expune încercările zadarnice ale papatului modern de a face politică, instituțiune slabă din vremuri vechi, de care oameni de jaf și ahtiați de onoruri se țin cu mânile».[1]

De sigur vorbe care nu-s de natură a ne face să credem, că numai în unirea cu Roma stă mărirea noastră. Roma are rănile ei interne foarte grele și serioase, care ar putea fi ascunse cătră cei din Antiohia. Cine urmărește lucrurile de aproape însă vede în chiar interiorul ei formându-se un curent, care mai curând ori mai târziu va nevoì ierarhia să facă concesiuni. Și se înțelege că nu va fi un exemplu salutar, ca ierarhia să nu fi priceput singură nevoile prefacerii, și tocmai mai târziu să fi fost constrânsă de oameni, care n'au această cădere.

Dela suirea pe tron a actualului pontifice, biserica a suferit o mulțime de perderi. Și e clar de văzut, că îngustimea de vederi în care se închide pentru judecarea realității, o instrăinează din ce în ce mai mult de nevoile lumii și deci îi ia și putința de ale înțelege și satisface. Se închide cu ziduri chinezești, pentru a nu mai pătrunde nimic din sufletul vieții de azi; vor trăì între întărituri vieața fățuită în concepțiuni poruncite; în timp ce lumea

[1] *Kölnische Zeitung,* 12 Februarie 1908.

va trece la ordinea zilei şi se va simţì tot mai puţin influenţată de biserică în cursul ei.

Este aceasta un câştig? De loc. Cu toţii perdem, pentrucă o parte a creştinismului este cea care perde.

E regretabil încă, că în această direcţiune de duşmănire a tot ce e modern, sunt neglijaţi bărbaţii, care prin cultura şi lărgimea vederilor lor, ar putea da oarecare concurs pentru a nu scăpa din mână conducerea societăţii de azi. Astfel nu de mult a fost creat cardinal o persoană puţin însemnată, ca episcopul Andreiu al Marsiliei, iar vrednicul şi învăţatul episcop al Cremonei, Bonomelli, e lăsat la o parte.

Observări de natură asemănătoare fac şi catolicii. Astfel cetì despre prelatul Scheicher din Viena, care în memoriile sale nu e tocmai entuziasmat de mersul lucrurilor.

Închei acest punct cu o sinceră părere de rău pentru ceeace se află şi la noi şi la Roma, şi cu convingerea, că nici unul nici altul nu ne aflăm pe drumul măririi.

V. Domnul a ales Roma drept scaun al legământului celui nou, încheie Papa.

Asta e chiar nou; până acum n'am ştiut că chiar Roma a ales-o domnul şi nu ştim pe ce se poate întemeia aceasta pretenţiune. Pe Petru? Apoi chiar admiţând adevărul tuturor celor spuse despre Petru la Roma, Domnul nu i-a fixat nici un loc. Iar dacă se pretinde cu orice preţ, că deoarece Petru ar fi lucrat în Roma, Domnul a vrut aşa, — de ce atunci numai Roma ar fi favorizată, căci Petru n'a fost numai la Roma, ci, dupăcum se pretinde, a fost şi în Antiohia episcop? Chiar sf. Grigorie cel Mare recunoscù episcopului de Antiohia şi celui de Alexandria (ca fundat de Petru prin Marcu) această poziţiune.[1]

Deci nici de aici mai convinşi nu eşirăm. Cu o impresiune de scepticism închidem pe azi vorba noastră, pentru a continua într'un număr viitor cu chestiunea enciclicei şi modernismului.

Baden-Baden, 24 Febr. v. 1908.

Arhim. Iulius Scriban.

---

[1] Kurtz: Op. cit. vol. I. part. I, pag. 212.

UN CURENT PRIMEJDIOS.

În mersul nostru cultural, noi Românii din ţara aceasta până acum am fost scutiţi de primejdia unor curente *interne*, ivite din mijlocul nostru, cari ar fi cercat să îndrume pe alte cărări, decât cele indicate de tradiţiile bune ale trecutului şi de interesele obşteşti ale prezentului, cultura noastră naţională.

Tradiţiile noastre de cultură românească şi creştinească, moştenite din trecut şi lămurite în lumina vremilor mai nouă de trezire, au fost păstrate cu cinste şi cultivate cu sfinţenie de tot sufletul, care simţea în sine puterea de a sporì cu ceva bogăţia culturii noastre. Nu se afla la noi nimenea, care ş'ar fi permis cutezanţa neiertată să atingă cu mână sacrilegă sfinţenia acelei moşteniri.

Instituţiile noastre, cari ne-au ocrotit prin vremuri grele existenţa şi cultura neamului, precum şi acelea, cari au fost create pentru acelaş scop în zile mai apropiate de noi, din vrednicia părinţilor noştri, au fost păzite de bărbaţi neşovăielnici în principiile lor de îndrumare culturală, bărbaţi pătrunşi de conştiinţa datoriei şi a răspunderii personale ce o aveau. Cărturărimea noastră, chiar şi aceea care-şi făcea creşterea la şcoli străine, se însufleţia de ceeace afla bun în cultura altor neamuri mai înaintate, şi primea ceeace se potrivea şi putea aduce foloase neamului nostru întreg.

In aceasta nizuinţă curată spre un ideal comun, în aceasta luptă pentru binele şi fericirea tuturora, ţărani şi cărturari se simţeau *una*, faţă de neprietinii din afară.

Aşa a fost la noi şi aşa *trebue* să rămână!

Ne doare însă mult, când trebue să constatăm şi la noi, ivirea unor îngrijitoare simptoame de regretabilă deviare dela tradiţiile noastre culturale de până acum, — *simptoame trezite de împrumutul necontrolat al unor străine idei,* cari tulbură conştiinţe şi înveninează suflete, şi cari pot deveni primejdioase pentru progresul sănătos al culturii noastre, în viitor. Şi ne doare cu atât mai mult, cu cât aceasta simptomatică apariţiune ş'a făcut întrarea într'o revistă condusă de unii tineri, cari după poziţia cu care i-a distins încrederea cărturărimii noastre, aveau, mai mult decât

alţii, datorinţa de a se distinge, la rândul lor, prin străduinţe mai laudabile.

E vorba de revista «Luceafărul» şi de «îngrijitorii» ei.

S'a împlinit anul, de când am avut ocazie să semnalez tot la acest loc, porniri de o vădită duşmănie în contra credinţei şi a preoţimei noastre. Secretarul «literar» al «Asociaţiunii pentru *literatura* română şi *cultura* poporului român», d-l *O. Goga*, fiu de preot din Răşinar, a ţinut să-şi arete recunoştinţa faţă de biserică, într'un mod — la noi nemaipomenit. Credinţa bisericei: «chiţibuşerii dogmatice»; canoanele bisericei: «teren mlăştinos», «pravile moarte» — aceste sunt gingaşele expresiuni, ce ne-a fost dat să le auzim atunci.[1] Iar consecvenţele pentru preoţime?... Pânăce mai trebue să existe preoţimea, având un rost politic şi economic în vieaţa neamului, — trebue redusă, în ce priveşte cultura teologică, la «înţelepciunea bună şi poezia senină a vechiului molitvelnic».

Toţi bărbaţii bisericei, cari au înţeles primejdia acelei neobicinuite «apostolii culturale», au reprobat-o. Iar răspunsul? Vorbe spuse cu «îndrăsneală» — după datină.

Geneza acelei subite porniri ni-se lămureşte mai bine *acum*. Păcatul săvârşit — continuă a aduce rodurile sale.

Din aceeaş trudă a minţii a apărut de curând, tot în «Luceafărul», un alt articol, întitulat «Două culturi», cu un mai larg program de propagandă. Firul gândirii îl toarce, de astădată, mai departe secretarul «administrativ» al «Asociaţiunii pentru literatura română şi cultura poporului român», d-l *O. C. Tăslăuanu*, alt fiu de preot. — Nu ne trebue «chiţibuşerii dogmatice», nici «terenul mlăştinos al canoanelor», nici preoţime mai învăţată, — spunea cel dintâiu. Nu mai are rost *şcoala*, pe care o fac domnii la sate, fiind făcută după pedagogiile domneşti (sic!)»; «*unitatea culturală* e o ficţiune cărturărească, la care noi nu avem nici un motiv să ne inchinăm. Peste tot *orice fel de legătură cu România* de astăzi nu poate aduce mult bine pe seama ţărănimii noastre»; «poporul nostru de ţărani... astăzi are să supoarte *balastul unei domnii naţionale*», — continuă al doilea.

---

[1] Şi cari astăzi se continuă în „Ţara Noastră" care numeşte sărbătorile bisericei noastre (Nr. 13) „nevinovate *păscălii*".

De sigur, mulţi cetitori ai «Luceafărului» au rămas uimiţi de radicalismul acestei propovăduiri. S'a dovedit însă şi de astădată, că ne lipseşte o critică serioasă, care să tragă la răspundere pe noii profeţi. A trebuit să vină d-l *Aurel C. Popovici*, ca, cu competenţa d-sale şi a «Convorbirilor literare» (Nr. 3, pag. 296—307) să spună verdictul criticei, într'un articol întitulat «*Demagogie criminală*», din care reţinem următoarele:

I.

Mulţi dintre noi am fost trist surprinşi văzând că şi în liniştitul Sibiiu, oraşul de reşedinţă a Mitropoliei ortodoxe române şi a celei mai de seamă «*Asociaţiuni*» culturale de peste munţi, s'au ivit *socialişti români*. Şi încă cu *inclinări anarhiste*. Nu chiar propagatori ai acţiunilor directe, ci numai premergători teoretici ai lor. Şi nu în clasa «proletarilor», ci chiar a «domnilor» a «boerilor» români. E vorba de revista bilunară «Luceafărul» care apare *sub îngrijirea* d-lor Octavian Goga şi Octavian C. Tăslăuanu. D-nul Goga e un tânăr poet. Dar nu d-sa a scris acel lung prim articol «Două culturi» despre care vorbesc. M'am mirat şi s'a mirat multă lume că articolul a putut să apară sub îngrijirea d-sale. Articolul e scris de D-l Tăslăuanu. El a făcut în cercuri serioase din Bucuresti, fie liberale, fie conservatoare, efectul unei bombe. Şi într'adevăr, e fără precedent în publicistica cultă, ca o revistă cu program de literatură serioasă, pe care mulţi o încurajau cu drag, şi care întrase în familii, să înceapă într'o bună dimineaţă a ne debità o proză incendiară, garnisită cu ideile celei mai revoltătoare demagogii socialisto-anarhiste. Dacă autorul şi-ar fi publicat articolul în foaia socialistă «Népszava» dela Budapesta, care se vede că l-a inspirat, sau în vre-una socialistă dela Bucureşti, n'am avea nimic de zis. Dar într'o revistă scrisă pentru preoţi şi învăţători? Pentru proprietari, advocaţi, profesori şi funcţionari? Pentru «*domni*» cu un cuvânt? Un articol de o sanguinară duşmănie contra acestora? De o ură nebună contra Românilor «stăpânitori»?! In contra României şi a întregei ei pături conducătoare?! Dar să vedem mai deaproape cuprinsul lui. Autorul e contra diferenţiării societăţii noastre în clase. In clasa celor culţi, sau cum zice el, a «domnilor» sau a «boerilor», şi în clasa celor de o cultură inferioară sau a ţăranilor. El este pentru «*desfiinţarea clasei de bogaţi*». *Sans phrase.* Numai aşa s'ar putea vorbì, după el, de o cultură naţională, fiindcă atunci «intelectualii, bărbaţii de Stat, oamenii de ştiinţă etc. n'ar fi exploatatorii muncei ţărăneşti ci sprijinitorii ei. Deosebirile însuşirilor intelectuale nu ar servì de bază pentru diferenţiarea socială în *stăpâni şi stăpâniţi*, ci numai pentru o *împărţire dreaptă a muncii colective*». Care va să zică colectivism pur! Ba chiar de cea mai ferbinte temperatură, după cum se vede din explicaţiile următoare: «*In România domnii au pus mâna pe pământ..... pe urmă* au făcut legi cari apără dreptul de

proprietate». Şi numai deoarece «domnii sunt stăpâni pe pământ, se explică de ce *nu trebue să lucreże.* Se explică şi *necesitatea Statului pentru dânşii,* dar *numai pentru dânşii,* fiindcă *braţelor muncitoare le e indiferent* dacă lucrează pământul boeresc sub *stăpânire românească, turcească sau rusească» !* Cum vedem: Teoria anarhistă care contestă necesitatea Statului şi care consideră naţionalitatea ca o «superstiţie» a celor de jos, ca un mijloc de «exploatare» din partea celor de sus! Aşa că autorul, dacă face parte din clasa «braţelor muncitoare», nu se mai consideră Român, iar dacă totuş s'o mai fi simţind Român, atunci face şi el parte din afurisita aceia clasă de stăpânitori!

Dar să nu-l încurcăm. Şi astfel: «Ştim că România de 40 ani e un Stat independent, cu rege, cu ministrii, cu armată pe uscat şi pe apă. *Pentruce toate acestea?»* Şi d-l Tăslăuanu dela Sibiiu desleagă sentenţios această enigmă declarând, cu Karl Marx şi ceialalţi «tovarăşi»: Pentrucă «*Statul* (*român*) *nu e al ţăranilor, ci al domnilor» !* In asemenea împrejurări de «tirănie», fireşte că autorul atacă şi şcoala zicând: «*Şcoala pe care o fac domnii la sate este făcută după pedagogiile domneşti*». Iată că şi nenorocitul Gheorghe Lazăr şi luptătorul cu mizeria Gheorghe Şincai şi alţii făcuseră parte, fără să ştie, din clasa «stăpânitorilor exploatatori»! Mai ales că dela ei încoace odraslele ţăranilor sunt «*condamnaţi de domni să supoarte chinul şcoalei*», iar când vor fi mari vor duce acelaş traiu strămoşesc de *muncă,* vor plătì aceleaş *dări pentru ţară,* vor trimite an de an *floarea feţilor voinici la oaste*». Aşadară şcoala e un chin, munca e o belea, dările sunt un lux cerut de exploatatori, iar oastea e o invenţie «domnească» pentru a apăra averile şi situaţiile «domnilor». Dar «domnii dela oraşe, adecă marii proprietari sau capitalişti, întreţin o clasă întreagă de *lefegii: administratori, judecători, dascăli, oficeri* cari sunt plătiţi din dările adunate dela ţărani». Idealul d-lui Tăslăuanu se apropie, cum se vede, de starea primitivă a omenirii proslăvită de Rousseau. Se vede însă că autorul şi aici nu şi-a scos ideile din scrierile vestitului visător, ci din broşuri de vulgarizare. «Bine înţeles, zice el, că întreaga organizaţie *se afirmă că e în interesul naţiunii. Toţi lefegii boierilor,* împreună cu aceştia, se consideră de *conducători «fireşti» ai neamului, ai ţării...* Unii sunt *naţionalişti,* alţii *democraţi,* alţii *poporanişti*». Şi boierii înşală pe oamenii din popor, le dau câte un os de ros, «*şi mai fac şi câte o reformă, aşa de ochii lumii.* Aşa *e în România*». De aceea evident că «chiar unirea într'un singur Stat a indivizilor cari alcătuesc neamul românesc, nu ar aduce cu sine unirea culturală a neamului întreg». Prin urmare: «Peste tot, orice fel (*sic*) de legătură cu România de astăzi nu poate aduce mult bine pe seama ţărănimii noastre».

In special despre Ardeleni, autorul mai susţine că mai înainte (când nu erau decât domni unguri), nu au fost aşa de «exploataţi» cum sunt astăzi de către «*pătura cultă* (*română*) *care e tot mai hrăpareţă* şi mai doritoare să adune cât mai mult pentru *urmaşii în domnie*». D-lui Tăslăuanu

nu-i place şcoala, precum se vede, din principiu. Nici cea românească din Ardeal nu mulţămeşte pe acest luminător al poporului, pentrucă «*numai interesele de domnie* ale Habsburgilor ne-au înzestrat şi pe noi cu şcoli» — şi această crimă d-l Tăslăuanu nu o poate ierta Habsburgilor. Mai bine era, fireşte, dacă ei nu ne înzestrau cu şcoale, căci atunci şi d-l Tăslăuanu rămânea probabil ţăran neaoş şi azi ne-ar organiza el şcoale după — pedagogiile ţărăneşti şi după antipatiile sale pentru şcoală. Inţelegem deci melodramatica mâhnire a noului aderent al d-lor Birăuţiu şi Ponta, când îşi încheie compoziţia de stil cu constatarea lugubră că «*poporul nostru de ţărani astăzi are să supoarte balastul unei domnii naţionale* (româneşti)»!!....

Cred că ajunge?.....

II.

Sunt banalităţi socialiste vulgare? Filosofie politică de berărie? Evident. Dar ian să ne închipuim efectul acestei propagande asupra celor ce nu au putinţă de a deosebì ideile fantastice de vieaţa reală. Desigur cetitorii «Luceafărului» fiind toţi «domni» şi «stăpânitori» (bieţi oameni!), n'au să fie convertiţi la evangelia lui Karl Marx sau a lui Kropotkin. Dar o lume întreagă de băeţandri «preparanzi» şi «teologi», liceieni şi studenţi, suflete avântate tinereşti totdeauna dispuse spre inovaţii radicale *tocmai* pentrucă nu cunosc complexitatea vieţii, sunt elemente suficiente spre a pornì o propagandă practică, spre a aduce asemenea «idei mântuitoare» în massele poporului, spre a-l deştepta să întrevază raiul pe pământ şi spre a-l mobiliza în contra noilor săi stăpânitori.[1] Entuziasmul juvenil se face foc, mai ales când asemenea «revelaţii» sentimentale se propagă în reviste, considerate până ieri-alaltăieri ca fiind serioase, redactate de oameni cari erau priviţi şi ei ajunşi la maturitate, conştienţi de răspunderea faptelor lor. «Apoi dacă foaia lui Goga propovădueşte anarhismul, acesta nu poate fi o nerozie» — iată cum *trebue* să judece partea mai sentimentală şi mai naivă a tinerilor. Şi ei vor căuta cu nesaţ noui «argumente» şi arme noui contra «domniei naţionale». Şi *ei* ar putea tălmăcì nouile «adevăruri» mai pe înţelesul ţăranilor, d. p. cam aşa: «Oameni buni! Voi sunteţi una, iar domnii noştri români sunt alta. Căci voi munciţi, iar ei sunt trântori! Voi robi, şi ei boieri! Voi săraci şi ei bogaţi! Şi sunt bogaţi pentrucă au pus mâna pe pământul vostru. Sunt rumeni şi graşi pentrucă se hrănesc din măduva poporului, pentrucă vă jefuesc şi pânea dela gura copiilor voştri! Ci-că ei nu sunt «nemeşi», ci domni «români»! Ci-că noi să ne luptăm contra Ungurilor, nu contra lor, căci suntem români! Astea-s iscodiri ca să vă prostească pe voi! Dar ce vă pasă vouă de Unguri şi Români? Doar şi la Unguri este sărăcime. Aia-i ca şi voi de năcăjită. Voi cu ea trebue să ţineţi, dar nu cu boierii vo-

[1] Tinerii „preparanzi“ şi „teologi“ primesc în şcoală alte îndemnuri, nu vor putea fi aşa uşor influinţaţi de articole greşite. *N. R.*

ştri români cari vă stăpânesc şi vă calicesc pe voi. Omu-i om, fie de orice neam. Căci doar toţi suntem fraţi. Numai cei bogaţi, domnii noştri, ăştia sunt duşmanii voştri, călăii voştri. Ci-că ne dau popi şi dascăli ca să ne înveţe. Dar ce ne învaţă? Să răbdăm ca vitele necuvântătoare, să mergem la biserică, să muncim din greu, să mergem la cătănie ca să apărăm pe popi, pe dascăli, pe advocaţii şi pe toţi domnii noştri. Apoi nu mai trebue să fie bogaţi şi nu ne mai trebue domni şi stăpâni! Nici unguri, nici nemţi, nici români, nici nimic! Trebue să împărţim averile celor ce au, cu cei ce n'au. Aşa cere dreptatea. Căci voi sunteţi talpa ţării. La voi e dreptul, la voi e puterea. Voi trebue să fiţi stăpâni, nu domnii. Căci voi sunteţi mulţi ca năsipul mării, iar ei o mână de oameni. Trebue numai să vreţi. Şi dacă vreţi, lucru-i tare uşor. Luaţi parul şi luaţi-i la goană»..... Şi un lung şi prelung consentiment răsună: «*Aşa e, Domnule! Las pe noi, Măria Ta*». . . . .

Sună? Şi se poate îndoì un om chibzuit de efectul final al unor asemenea agitaţii? Faptul că ele prezintă totdeauna şi o notă de operetă, nu trebue să amăgească pe nimeni. Curând sau mai târziu, asemenea agitaţii trebue să pună în fierbere toate minţile, toate inimele. Rezultatul e uşor de prevăzut».

După o înţeleaptă combatere d-l A. C. Popovici îşi termină puternicul articol astfel:

«A zăpăcì însă minţile ţăranilor cu teorii febrile, a le exagera nevoile şi drepturile «naturale», a le predica ***ateism*** şi ***anarhism*** şi a-i aţâţa în mod sălbatec în contra clasei lor conducătoare şi fireşti, este o crimă în contra întreg neamului românesc sau faptă de om cu minte de copil.

Şi astfel: în situaţia noastră geografică expusă, în luptă continuă şi grea cu Ungurii şi cu Bulgarii, în antagonismul nostru secular şi ireductibil cu nesfârşita împărăţie rusească, în o latentă criză morală — amatori de simetrii utopice, ignoranţi înfumuraţi şi câţiva Puşcă-în-Lună gălăgioşi se improvizează nu numai advocaţi ai «muncitorilor» şi ai ţărănimii, ceeace n'ar fi nimic, dar şi «reformatori» ai întregei noastre ordini sociale. Şi până să-şi realizeze măreţele lor fantasmagorii, caută să dărâme toate temeliile existenţei noastre naţionale. O naţiune nu e decât o mare familie. Copilul care atentează la familia şi capul ei este un copil denaturat. Locul paricidului e în puşcărie sau în casa de nebuni. Nici demagogii în general, şi mai ales cei de această speţă, nu stau departe, politiceşte vorbind, de copiii denaturaţi, de paricizi. In contra lor şi în contra unor asemenea criminale încercări, trebue să se ridice fiecare Român de bine. Neamul smintitului antic care a dat foc templului dela Efes nu va dispărea niciodată. E însă de datoria oamenilor cu mintea normală a lua din timp măsuri şi măsuri energice contra vânătorilor de asemenea glorii herostratice».

Nu pot să cred, că acest distrugător şi regretabil curent, inaugurat de bravii noştri secretari, va afla răsunet în vre-o inimă românească.

Ci îmi place să cred, că înşişi recunoscându-şi rătăcirea, vor reveni la calea cea bună, căci sunt tineri încă, şi mai au timp să *înveţe* — mult şi bine — ce au uitat să înveţe până acum şi ce nu vor trebui să uite de aici înainte. Să înveţe din carte şi din vieaţă.

Să înveţe apoi — cel «literar» — *bunele moravuri* ale «*literaturii* şi *culturii* poporului român», cari cer să nu insulţi, încă în două reviste, pe cei ce lucrează la locul lor — cinstit. Să-şi cinstească *în rândul prim a sa datorinţă* de a da «ascultare năcazurilor, cari bat la poarta bieţilor noştri ţărani contribuenţi»:

1. înapoind «Asociaţiunii» revista «Ţara noastră», căci este *proprietatea ei*, — şi redactându-o pentru *cultura ţărănimii*, căci aceasta a fost făgăduinţa...

2. îngrijind de înmulţirea «Bibliotecii poporale a Asociaţiunii», căci de doi ani încoace e lăsată în părăgenire...

3. aranjând «Muzeul Asociaţiunii», căci pe un «mare apostol al poporului» trebue să-l doară inima grozav, văzând creaţiunile acestuia lăsate pradă negrijei...

4. reînfiinţând partea ştiinţifică-literară a revistei «Transilvania», căci aşa avem făgăduinţa, şi nu-i permis să nimiceşti ce au creat alţii...

5. părăsind spiritul vrajbei, sămănat cu «îndrăsneală», căci nu aduce roduri culturale etc. etc.

Am putea continua şirul acestor datorinţe, dar deocamdată ne oprim.

Nădăjduim, că vom avea bucuria să constatăm pe viitor *fapte*... căci de vorbe ne-am săturat.

Morala faptelor... vorbească.

Aşteptăm. ***Dr. N. Bălan.***

Dacă am vre-o rugăminte cătră Dumnezeu, aceea este: ca să-mi întărească sentimentul religios, care l-a sădit în sufletul meu, să-mi limpezească inima tot mai mult de iubirea cătră făpturi, şi să mi-o unească cu sine; să nu lase ca să-mi pierd credinţa, în care am fost crescut; să-mi ierte toate greşelile mele, şi învrednicindu-mă de graţia sa aici pe pământ, să mă primească în împărăţia sa cea cerească, împreună cu sfinţii săi.

Scrie într'o epistolă cătră mama sa, renumitul matematician francez *L. A. Cauchy* (1777—1857).

Cea mai mare descoperire a mea mi-a adus mântuirea sufletului, — descoperirea, că sunt un păcătos, şi că Isus Christos este Mântuitorul meu.

Simpson, medicul care a descoperit cloroformul (1811—1871).

PREDICĂ.

Dragostea creştinească.

D-zeu este dragoste.
Ep. I. Ioan IV. 16.

Iubiţilor fraţi în Christos!

Cea mai de căpetenie poruncă a legii creştineşti este *dragostea*, căci din dragoste, ca dintr'un izvor bogat, izvoresc toate celelalte virtuţi, cari trebue să împodobească pe orice adevărat creştin, «căci de a-şi avea prorocie, de a-şi şti toate tainele şi toată ştiinţa şi de a-şi avea toată credinţa, încât să mut şi munţii, iar dragoste nu am, nimica nu sunt» — zice marele apostol Pavel (Cor. 13, 2).

Şi Domnul nostru Isus Christos acestei dragoste creştineşti îi dă un înţeles de tot larg, căci zice: «Dacă iubiţi pe ceice vă iubesc pe voi, ce dar este vouă? Oare aceasta nu o fac şi păgânii? Iar eu zic: *iubiţi pe vrăşmaşii voştri şi vă rugaţi pentru ceice vă prigonesc pe voi,* pentruca să fiţi fii Tatălui din ceriuri, care răsare soarele şi pentru cei buni şi peste cei răi şi plouă şi peste cei drepţi şi peste cei nedrepţi» (Mat. 5, 45 urm.)

Noi avem deci datoria creştinească de a iubì pe duşmanul nostru, ca şi pe prietinul nostru, pe păgân, ca şi pe creştin.

Această dragoste e cuprinsă şi în poruncile bisericei noastre, când se zice: «Să iubeşti pe Domnul D-zeul tău din toată inima ta! Aceasta e cea dintâiu şi cea mai mare poruncă. Iar a doua, asemenea acesteia: Să iubeşti pe deaproapele tău, ca însuţi pe tine». (Mat. XXII. 37, 38, 39).

Şi în pilda «Samarineanului milostiv», ne dovedeşte Christos, atât de frumos, că deaproapele nostru e orice fel de om.

Dar de altfel porunca a doua, despre dragostea faţă de deaproapele nostru se cuprinde în porunca despre dragostea faţă de D-zeu. Căci însuş Mântuitorul zice: «Că orice veţi face unuia din aceşti mai mici ai Mei, Mie mi-aţi făcut». Cu alte cuvinte, cine va iubì făptura va iubì şi pe făptuitor. Nu vom putea iubì pe D-zeu şi să urîm pe deaproapele. Nu vom putea iubì pe deaproapele nostru şi să urîm pe D-zeu.

Noi însă, fraţilor creştini, nu prea arătăm dragoste faţă de D-zeu şi faţă de deaproapele nostru, decât poate cu gura. Dar atât nu-i de-ajuns. Astorfel de oameni D-zeu le zice certându-i: «Poporul acesta cu buzele mă cinsteşte, dar inima lui e departe de mine».

«Să nu iubim cu gura, nici cu limba, ci în faptă şi în adevăr». (Ioan I. Ep, III, 18).

Căci trebue bine să ne întipărim în mintea noastră vorbele sfintei Scripturi: «Credinţa fără fapte moartă este».

Credinţa în D-zeu să o arătăm prin dragoste faţă de D-zeu şi deaproapele nostru. Iar dragostea noastră să o dovedim prin faptele noastre.

Dacă vom iubì din toată inima pe semenii noştri, fără deschilinire

că sunt buni sau răi, drepţi sau nedrepţi, bogaţi sau săraci, vom da cea mai puternică dovadă, că iubim şi pe D-zeu, altfel vom fi asemenea fariseului din Scriptură, care aşa de mult se ruga şi postea atât de regulat, dar în inima lui erau încuibate toate răutăţile.

Unora ca acestora Christos le zice: «Nu tot celce zice: Doamne, Doamne, va întra în împărăţia cerurilor».

«Să iubeşti pe Domnul D-zeul tău din toată inima ta, din tot sufletul tău şi cu toată virtutea ta, iar pe deaproapele tău, ca însuţi pe tine!»

Noi însă iubim pe D-zeu, ca şi pe deaproapele nostru, adecă de loc.

Şi am zis: iubirea faţă de D-zeu să o dovedim prin iubirea faţă de deaproapele nostru.

Iar a iubì înseamnă a ierta.

Numai prin iertarea greşelelor ce ni-s'au făcut, noi vom arăta mai presus de orice indoială, că iubim pe deaproapele nostru.

O astfel de dragoste ne-a poruncit-o Christos, când ne-a învăţat să ne rugăm: «Şi ne iartă nouă greşelele noastre, precum şi noi iertăm greşiţilor noştri».

Ne iartă D-zeu greşelele noastre, fiindcă ne iubeşte. O iubire nemăsurată trebue să avem şi noi faţă de deaproapele nostru, pentrucă numai din o astfel de iubire poate izvorî iertarea.

Căci a iubì înseamnă a ierta.

Pildă sfântă, pildă vecinică şi vrednică de urmat ne-a dat însuş Mântuitorul Christos.

Atât de mult a iubit Christos lumea, încât s'a pogorît din cer pe pământ şi s'a făcut om, a suferit şi a pătimit, ca să mântuiască neamul omenesc din robia păcatului.

Şi care i-a fost răsplata pentru această dumnezeiască dragoste faţă de noi?

In loc de cununa laudelor, cununa spinilor a împodobit dumnezeiasca-i frunte.

In loc de mulţumită, cele mai grosolane sudalme şi batjocuri.

In loc de dragoste, cu suliţa coasta i-au străpuns-o.

Răsplata celei mai mari jertfe a fost răstignirea.

Dar ocările şi palmele, oţătul şi fierea, spinii şi răstignirea n'au fost în stare să stingă, nici chiar să micşoreze cât de puţin, neţărmurita-i dragoste faţă de neamul omenesc.

«Doamne iartă-le lor că nu ştiu ce fac».

Nu numai că ne-a iertat, dar însuş s'a rugat lui Dzeu, ca să dea iertare oamenilor, pentru cel mai mare şi cel mai înfricoşat păcat ce s'a făcut vreodată.

Ne-a iertat, fiindcă ne-a iubit.

Semnul cel mai neîndoios al iubirii este iertarea.

Căci a iubì înseamnă a ierta......

Două lucruri mari, două lucruri însemnate văd eu în răstignire.

Intâi: *dovada iubirii.*

Al doilea: *pilda iubirii.*

Prin răstignire s'a pus vârf dovezilor, ce le-a dat Christos despre nemărginita şi de noi neînvrednicita sa dragoste.

Şi prin răstignire ne-a arătat apoi, cum trebue să iubim şi noi. Ori ce greşală făcută nouă, cu voie s'au fără voie, cu ştiinţă sau cu neştiinţă, s'o iertăm.

»De şaptezeci de ori câte şepte să iertăm celor ce ne-au păcătuit».

Să urîm păcatul şi să iubim pe celce a păcătuit.

Omul păcătos este asemenea omului bolnav. Păcatul este boala sufletului.

Urîm noi pe cel bolnav? Nu, din contră, faţă de cel bolnav ne arătăm cu mai multă bunăvoinţă, cu mai multă dragoste şi astfel cercăm să-i alinăm durerile.

Urîm boala, dar iubim pe cel bolnav. De ce n'am face aşa şi cu cel bolnav sufleteşte, cu cel păcătos?

Să urîm păcatul şi să iubim pe celce a păcătuit.

Urînd păcatul, ne vom ferì de a cădea şi noi în astfel de păcat. Iubind pe celce a păcătuit îi vom ierta păcatul şi cu dragoste îl vom abate dela calea păcatului.

«Şi celce întoarce un păcătos dela calea păcatului, acela un suflet a mântuit» — ne spune Scriptura.

Aşa facem noi creştinii din ziua de azi?

Pe celce ne-a păcătuit cât de puţin îl prigonim, îl duşmănim şi cercăm să ne răsbunăm. Măcar că şi înţelepciunea omenească ne spune: că *«răsbunarea omului cuminte este iertarea»*.

Să urîm păcatul şi să iubim pe celce a păcătuit. Iubind pe celce a păcătuit, îi vom ierta păcatul.

Căci a iubì înseamnă a ierta.

Nu este om fără păcate. Numai singur D-zeu e fără păcate. Vom putea trăì unii cu alţii numai de ne vom ierta greşelile unii altora. Şi ne vom ierta greşelile unul altuia, numai dacă ne vom iubì unul pe altul.

Greşeşte soţul, faţă de soţie. Greşeşte soţia faţă de soţul său.

Se iubesc şi se iartă.

Greşeşte copilul faţă de părinte, şi părintele faţă de copil.

Se iubesc şi se iartă.

Greşeşte prietinul faţă de prietin, vecinul faţă de vecinul său, sluga faţă de stâpân.

Dacă se iubesc, se iartă.

Fără iertare nu poate fi dragoste şi fără dragoste nu poate fi bună înţelegere.

«Căci dragostea îndelung rabdă, se îndură, nu se înalţă, nu se trufeşte, nu defaimă, nu caută ale sale, nu gândeşte răul, nu se bucură de nedreptate, ci se bucură de adevăr, toate le sufere, toate le crede, toate le rabdă, dragostea nici odată nu cade» — ne spune sf. Pavel.

O Doamne! Când vom ajunge noi acele fericite vremuri, când oamenii se vor iubì unii pe alţii după pilda iubirii sale cei d-zeieşti. O D-zeule! Apropie-ne acele timpuri, când ne vom ierta greşelile unul altuia.

Firea omenească, fraţilor în Christos, e foarte departe de desăvârşire. Păcate vor fi pe lume atâta timp, cât va fi şi lumea. Deodată cu omul a întrat păcatul în lume, şi numai deodată cu el va şi pierì.

Dar tocmai aceste păcate ne dau prilejul de a ne arăta şi părţile bune ale firii noastre, adecă virtuţile.

Numai în vreme de răsboi se cunosc vitejii.

Numai în vremea răsboirii noastre în contra păcatelor, se cunosc adevăraţii creştini.

Şi vom putea ieşì învingători asupra păcatelor noastre, numai de va fi dragoste între noi, dragoste care toate le rabdă, toate le sufere şi toate le iartă.

Dar noi nu iertăm greşiţilor nostri.

Nu iertăm pentrucă în inimile noastre sălăşluieşte ura. Şi în inimile pline de ură nu încape dragostea.

Nu iertăm, pentrucă nu iubim.

Şi astfel noi ne facem vinovaţi de călcarea celei mai temeinice porunci a legii creştineşti.

«Iubeşte pe vrăşmaşul tău!» — ne zice Christos.

Auzi, creştinule! Iubeşte chiar şi pe vrăşmaşul tău!

Cum vom putea însă să iubim pe duşmanul nostru, când noi urîm pe prietinul nostru, urîm chiar şi pe fratele nostru şi adeseori — lucru grozav de zis — urîm chiar şi pe părintele nostru.

Şi cu toate acestea cu fală spunem că suntem creştini!

Şi creştin înseamnă celce crede în învăţăturile lui Christos şi le urmează.

Iar temelia credinţii în Christos este dragostea. Insuş Christos a zis: «Să vă iubiţi unii pe alţii, precum eu v'am iubit pe voi, acesta va fi semnul că sunteţi învăţăceii mei».

Ce fel de semne dăm noi, că suntem învăţăceii lui Christos, când noi urîm şi nu iubim? Urîm pe ori-ce alt om afară de noi înşine.

Ura s'a încuibat până în inimile celor ce au datorinţa a propoveduì dragostea.

Ura a străbătut până şi între păreţii sfintelor biserici.

Deci dară, iubiţilor fraţi în Christos, ca să ne putem lăuda pe drept că suntem cu adevărat creştini, trebue să ne lăudăm înainte de toate cu împlinirea poruncilor lui Christos, şi mai ales cu împlinirea celei dintâi, celei mai mari şi mai temeinice porunci: «Să iubeşti pe deaproapele tău ca însuş pe tine».

«Dacă ne iubim unii pe alţii, D-zeu rămâne în noi şi iubirea lui desăvârşită este în noi, căci D-zeu e dragoste» (Ep. I. Ioan IV.)

Din împlinirea cu sfinţenie a acestei porunci, de către toţi creştinii; răsar toate bunătăţile pentru noi. Atunci nu vom mai fi siliţi să ne risipim puterile în luptă unul contra altuia. Atunci sprijinindu-ne şi ajutându-ne unul pe altul, vom putea cu uşurinţă să ajungem la ţânta, pe cari toţi o urmărim: la fericirea din lumea aceasta şi de dincolo de mormânt.

Atunci glasurile noastre se vor unì cu corul îngerilor din cer în cântarea D-zeiască: Mărire întru cei de sus lui D-zeu, pre pământ pace între oameni bunăvoire».

Atunci va fi pe pământ cea mai dulce pace, căci vom fi adevăraţi fraţi, al căror părinte, Tatăl nostru din cer, se va bucura văzând că trăim cu adevărat ca «fiii luminii».

Certele vor lipsì, duşmăniile vor contenì, de bătăi nu vom mai auzì. Ura se va desrădăcina dintre noi şi sămânţa dragostei va prinde rădăcini adânci şi trainice în inimile noastre.

De abia îndrăsnesc, fraţilor creştini, a străbate cu gândul până în depărtarea acelor vremuri fericite, când legea lui Christos va fi împlinită cu sfinţenie de fiecare creştin, când noi vom iubì pe D-zeu şi pe deaproapele nostru din toată inima, din tot cugetul, din tot sufletul nostru şi «în fapte şi în adevăr».

E departe acea vreme, dar noi creştinii avem de ţântă a o apropia, dându-ne silinţă a împlinì poruncile legii lui Christos.

Noi să încercăm, puterea e însă la D-zeu.

*
* *

Indreaptă Doamne paşii noştri, pe calea dragostei, pe care tu ne-ai arătat-o, că duce la mântuire.

Incinge-ne, stăpâne, cu cingătoarea dragostei desăvârşite.

Sădeşte, Sămânătorule sfinte, şi în cele mai învârtoşate inimi ale noastre dragostea creştinească.

Iartă-ne, D-zeule mult milostive, păcatele noastre. Iartă-ne, Doamne şi ne iubeşte, dar nu cum iertăm noi greşiţilor noştri şi cum iubim noi pe deaproapele nostru.

Trimite, Doamne împărăţia iubirii Tale aici pe pământ, faţă de care ura şi pizma să piară, ca ceara de faţa focului. Amin.

Octavian Bude, preot.

REPEŢIREA EXAMENULUI DE CVALIFICAŢIE — ÎNLOCUITĂ PRIN EXAMENE DE CONCURS.

Atari examene la noi nu există. In legătură cu o altă chestiune, a cărei regulare definitivă se impune grabnic, căci ameninţă a se preface în abuz, — aflu de bine a pune în discuţie şi chestiunea întroducerii examenelor de concurs.

De un timp încoace, precum se ştie, Preaven. Consistor arhid. a întrodus *praxa repeţirii examenului de cvalificaţie preoţească*, cu acei can-

didaţi, cari ar dorì să se învrednicească de o cvalificaţie mai bună, — pentru a fi îndreptăţiţi a concura la o parohie de clasă mai înaltă, — decât acea, la care-i îndreptăţeşte rezultatul examenului de cvalificaţie normal. De obiceiu tineri candidaţi de preoţie, cari în timpul studiului din seminar nu s'au distins prin destulă sârguinţă, iar la examenul de cvalificaţie au obţinut notă mai slabă (d. ex. «îndestulitor»), — având în vedere o parohie mai bună (de ex. de clasa I), cer să fie admişi la repeţirea examenului de cvalificaţie, ca să-şi îndrepteze nota. Consistorul încuviinţează. S'au întâmplat cazuri, ca tineri candidaţi să fie admişi la repeţirea examenului îndată la câteva luni dela primul examen, adecă dela cel normal. După experienţele de până acum, proba reuşeşte totdeauna, — căci candidatul primeşte nota ce o doreşte. Reuşita unora — dă curaj altora, aşa că la ultimul examen de cvalificaţie — dacă sunt bine informat — s'au prezentat numai candidaţi de aceia, cari aveau să repeţească examenul.

Nu încape îndoială, că aceasta stare de lucruri trebue regulată definitiv *altcum*, căci aşa nu mai merge.

Repeţirea examenului de cvalificaţie nu este întemeiată în nici o lege, şi după cum s'a practicat până acum, nu corespunde nici decum *scopului* §-lui 17 din «regulamentul pentru parohii», votat de congresul din 1906, şi nu este nici în folosul bisericii. Acel paragraf, care normează cvalificaţia concurenţilor la parohiile de clasa I, II, şi III, are de sigur *scopul*, ca să încredinţeze conducerea duhovnicească a parohiilor în mâni vrednice, *conform cu cvalificaţia candidaţilor*, — adecă: parohiile de clasă mai superioară să le încredinţeze unor candidaţi cu pregătire mai superioară, ca să fie în stare a-şi îndeplinì datorinţele chemării lor, — iar candidaţii cu pregătire mai inferioară să *nu* ajungă la astfel de parohii, a căror conducere trece preste puterile lor. Din acest punct de vedere, chiar dacă nu luăm în considerare venitele materiale preoţeşti, — împărţirea parohiilor în clase şi normarea cvalificaţiei pentru fiecare clasă, are bază raţională. Căci fiecărui candidat îi este deschisă calea la aceea parohie, ale cărei trebuinţe le va putea provedea şi pe care o merită, după rezultatul, mai bun sau mai slab, obţinut în decursul pregătirei sale. Clasificarea parohiilor şi normarea cvalificaţiei candidaţilor pentru fiecare clasă de parohii mai are şi acel folos, că serveşte ca îndemn tinerilor din seminar pentru a dovedì sârguinţă în studiu şi purtări bune, ca astfel să se învrednicească, la timpul său, de o parohie de clasă superioară.

Intreb acum: ce înţeles poate avea *repeţirea* pripită a examenului de cvalificaţie, dupăce candidatul şi-a primit odată *sentinţa*, care presupunem că a fost dreaptă, asupra rezultatului ostenelelor sale? Din ce *motive* se revoacă o sentinţă, care a fost enunţată odată, înlocuindu-se cu alta nouă? Doar' a fost prima nedreaptă? Nu presupunem. Suntem mai ispitiţi a presupune, că a doua e mai nedreaptă; deoarece un tinăr candidat de preoţie, care în decursul studiului din seminar n'a fost în stare să se facă vrednic de o notă mai bună decât «îndestulitor», cu greu va fi în stare

să repareze în câteva luni cu «distins» ceeace a negligat timp de 3 ani. Nici un folos nu poate avea pentru progresul bisericii şi pentru cultura preoţimei acel *exces de bunăvoinţă,* care deschide drumul la parohii de clasă superioară şi acelor candidaţi, cari nu şi-au făcut pe deplin datorinţa *atunci când trebuiau să şi-o facă.* Sau se crede că-'şi vor face-o mai târziu, ca preoţi, când nu vor fi controlaţi ceas de ceas de superiorii lor? A-şi putea înşira şi alte argumente, cari vorbesc în contra repeţirii examenului de cvalificaţie.

Cred, deci, a fi cu dreptate şi cu folos pentru biserică, dacă s'ar sista praxa repeţirii examenului de cvalificaţie preoţească. Fiecare tinăr candidat să-şi cerce norocul la parohii cu brevetul pe care l-a câştigat; iar parohiile să fie îndrumate a râvnì *nu* după candidaţi cu pregătire slabă, ci după cei cu cea mai bună. Alte consideraţii, decât vrednicia candidaţilor, n'ar trebuì sprijinite şi încurajate la alegerea şi întărirea preotului. Numai aşa vom putea face progres.

S'ar putea întâmpla şi s'a întâmplat de fapt cazuri excepţionale, ca tineri candidaţi de preoţie, cari au obţinut la examenul de cvalificaţie nota «îndestulitor», ajungând preoţi, şi-au îndeplinit datorinţele chemării lor chiar mai bine decât alţii cu «distins». Sau: în decursul câtorva ani de activitate pastorală s'au perfecţionat prin studiu şi prin experienţele vieţii, aşa, încât ar fi vrednici şi în stare să conducă bine o parohie de clasă mai superioară. De sigur, unora ca acestora li s'ar face mare nedreptate, dacă — din cauza notei «îndestulitor» - - n'ar putea fi promovaţi în clasă mai superioară, când ar dorì aceasta. Pentru asemenea cazuri «Regulamentul pentru parohii» §. 17 a. 5 normează, ca pe preoţii, cari «s'au distins pe terenul bisericesc cultural prin fapticul lor zel şi capacitate intelectuală şi morală, consistorul eparhial îi poate declara vrednici şi îndreptăţiţi a competa şi la parohii de clasa inmediat superioară».

Atari decrete de promovare se dau însă foarte rar şi din temeiuri ponderoase, unor preoţi cu merite însemnate, cari de regulă se pot câştiga numai după o activitate mai îndelungată. Aşa e bine.

Dar afară de vrednicia acestei distincţii înalte, cred că ar fi bine dacă s'ar afla o modalitate, ca şi preoţii tineri, — cari în o activitate pastorală mai scurtă n'au putut să-şi câştige merite *deosebite,* dar au fost totuş străduitori, — să-şi poată câştiga şi ei dreptul a concura la parohii de clasă mai superioară. Spre acest scop cred eu, că s'ar putea întroduce şi la noi aşanumitele *examene de concurs.* Aceste examene, la cari ar fi admişi preoţii tineri de ex. *după cel puţin cinci ani de praxă,* ar avea să înlocuiască *repeţirea* examenului de cvalificaţie. Acel preot, care ar vrea să concureze la o parohie de clasă superioară, s'ar supune examenului de concurs, ca să dovedească progresul ce l-a făcut de când a întrat în funcţiune. Examenele de concurs s'ar compune din o parte *teoretică,* pentru dovedirea progresului în ştiinţa teologică, şi din alta *practică,* pentru dovedirea progresului în ale practicei pastorale. Ele ar servì ca îndemn

pentru preoţii tineri, ca să se ocupe cu ştiinţa teologică şi în timpul liber al activităţii lor practice, iar nu să uite după trecere de câţiva ani şi ceace au învăţat în seminar. Ce apostol va fi acela, care a uitat învăţătura Domnului? Ce va propovădui şi ce convingeri religioase-morale va sădi în sufletul fiilor săi, când nici învăţătura bisericei sale nu o cunoaşte cum se cuvine? Cred, că acele examene ar deştepta şi o emulaţie între preoţii tineri, întărind astfel sentimentul datoriei. Asemenea examene, se înţelege cu alte condiţii, s'ar putea întroduce şi pentru cei ce doresc să concureze la protopopiate, ba şi pentru asesorii consistoriali. Se cere doar' *examen canonic* chiar dela arhierei.

Am voit să ating pe scurt chestiunea, — nu să o exhauriez. Cine voieşte, — să-şi spună cuvântul. ***Dr. N. Bălan.***

Bunavestire.

„Astăzi este începătura mântuirii noastre şi *Arătarea Tainei cei din veac:* Fiiul lui Dumnezeu, Fiu Fecioarei se face şi Gavriil, *darul bine-l vesteşte*"...
Tropar, la Bunavestire.

Puterea credinţei.

Mare este puterea credinţei, iubiţi fraţi în Christos!

Credinţa se manifestează în toate împrejurările, în toate situaţiunile vieţii omeneşti: puterea credinţii ne îndeamnă, ca, ori unde ne-am afla, acasă ori la câmp, auzind glasul clopotului bisericii, să ne înarmăm cu semnul sfintei Cruci, mărturisind prin această manifestare văzută simţul nostru religios şi dorul ferbinte: de a putea fi, şi a putea participa împreună cu cei întruniţi la rugăciune în casa lui Dumnezeu. Puterea credinţei ne îndeamnă şi ne conduce a ne închina sfintei Cruci: în biserică, pe câmp, ori unde s'ar afla Ea cu chipul lui Christos celui răstignit, cu chipul „*Bunului Păstor*". Tot puterea credinţei este, care ne îndeamnă a ne închina sfintelor Icoane, *imaginei mult grăitoare:* a sfintei Treimi, a Mântuitorului Christos, a Maicei Domnului, a cetelor îngereşti, a sfinţilor Apostoli şi a sfinţilor părinţi, cari constituesc Ierarhia Împărăţiei lui Dumnezeu. Credinţa cu putere irezistibilă ne chiamă şi ne îndeamnă pe toţi: ca, mai ales în acest sfânt post, să ne mărturisim păcatele, să ne împăcăm unii cu alţii, să ne împărtăşim cu sfânta Cuminecătură; şi aşa pregătiţi, cu demnitate să sărbăm ziua cea mare a Învierii Domnului.

Cât de mare este puterea credinţii, ne arată sf. Apostol Pavel în întreg capitlul 11, cătră Evrei, unde, între multe altele zice: «Prin credinţă pricepem, că s'au întemeiat veacurile cu cuvântul lui Dumnezeu, de s'au făcut din cele nevăzute, celece se văd»; «prin credinţă Moisi, mare făcându-se, s'a lăpădat a se numì fecior fetei lui Faraon»; «prin credinţă a trecut marea roşie ca pe uscat»...

In adevăr: Credinţa este cea mai mare forţă şi cea mai frumoasă podoabă a sufletului; credinţa se poate asemăna cu soarele, care, cu razele sale, luminează şi încălzeşte sufletul omului, deşteptând şi cultivând într'ânsul simţămintele nobile *religioase-morale:* al iubirii, al speranţei, al milei şi iertării, al adevărului şi al dreptăţii, al tuturor virtuţilor morale creştineşti. Credinţa este îndemnul cel mai puternic la îndeplinirea faptelor milei trupeşti şi sufleteşti faţă de aproapele nostru, cum între altele, ne arată pilda sfintei Evangelii cu «Samarineanul cel milostiv». Credinţa este rădăcina cea nobilă, viguroasă şi neveştejită, din care răsare, creşte şi se înalţă până la ceriuri *pomul vieţii,* pomul aducător de roadele faptelor bune în sensul moralei Mântuitorului. Credinţa este *„peatra cea din capul unghiului“*, pe care razimă edificiul măreţ al bisericii lui Christos; Credinţa dă speranţă şi mângăiere celor bolnavi, celor mâhniţi, celor prigoniţi şi asupriţi; credinţa este gajul şi garanţa cea mai sigură a binelui şi a fericirii vremelnice şi vecinice. Credinţa, este cel mai ales şi cel mai sigur mijloc, ce se oferă preotului în arta cea grea a deslegării problemelor chemării sale pastorale; căci: „Fără credinţă, nu este cu putinţă a bineplăcea lui Dumnezeu“, zice sf. Apostol Pavel.

Lipsit de credinţă, sufletul omului se poate asămăna, ba este în realitate *un gol adânc întunecat* ca iadul, în care, la întunerecul gândirii şi al simţirii, se poate, şi se săvârşeşte păcatul sub toate formele sale urîte.

Iar, celce a adus în lume *lumina cunoştinţii* de Dumnezeu, *cel bun, cel blând, cel milostiv, cel fără de păcat, „Păstorul cel bun“,* care a împodobit sufletul omului cu *adevărata credinţă* este însuş Christos, Fiiul lui Dumnezeu, căci: prin venirea *Lui* în lume: s'a făcut *„Începătura mântuirii noastre“* şi s'a arătat nouă *„Taina cea din veac ascunsă şi de înger neştiută“.*

Deci: Să cultivăm *credinţa* în sufletele fiilor noştri trupeşti şi sufleteşti, să cultivăm acest sfânt, şi cel mai puternic mijloc ducător la scop în arta chemării noastre pastorale; şi împreună cu Gavriil, să cântăm Fecioarei Preacurate: *„Bucurăte cea plină de dar: Domnul este cu Tine“.*

Duhovnicul.

Caransebeşul a atras atenţiunea publicului, în urma destituirei câtorva profesori dela seminarul de acolo. Destituirea ar fi fost *cerută* de ministru, pentru pretinse păcate neiertate ale acelor profesori. Cu privire la acest regretabil caz, «*Tribuna*» din Arad stabileşte corect punctul de vedere principiar, când zice: «Sunt abuzuri în Caransebeş? Iarba rea din holdă piară, dar nu calce copită de haiduc pe sinul maicei noastre biserici!» Guvernul are *drept de inspecţiune* în biserică, — dar trebue apărată *autonomia* noastră bisericească faţă de tentativele guvernului de a *dispune* în biserică. Dacă sunt în Caransebeş oameni cu păcatele ce li-se imputâ, să constate biserica şi să le dicteze pedeapsa meritată, -- dar drepturile bisericei trebuesc păzite mai presus de oricine.

Tipicul cultului religios.

Cazuri liturgice și date tipiconale pe luna lui Aprilie 1908.

6 Aprilie: *„Dumineca Floriilor“.*

La Vecernie și la Utrenie, cu excluderea Octoihului: *cântările și cetirile,* toate ale praznicului, cum se găsesc și se prescrie la Triod. Liturgia sf. Ioan Crisostom, Apostolul și Evangelia praznicului cu Irmosul: „Dumnezeu este Domnul“... „Tocmiți sărbare“...

Cu Vecernia din Dumineca Floriilor și cu Utrenia de Luni, se face început *rânduielilor cultului* pentru zilele săptămânii Patimilor lui Chistos. Aceste sf. *rânduieli,* cu tipicul lor, se cuprind în Triod, și se îndeplinesc la timpul și în ordinea următoare:

In *Dumineca Floriilor* la 4 oare p. m.: Vecernia și Pavecernița cea mică, seara la 7 ore: Utrenia de Luni cu Evangelia și ciasul 1-iu.

Luni, la 10 oare a. m. ciasurile: al III-lea, al VI-lea, al IX-lea, Vecernia și Liturgia sf. Grigorie, cu Evangelia prescrisă; la 4 oare p. m.: Pavecernița cea mare; seara, la 7 oare: Utrenia de Marți cu Evangelia și cu ciasul 1-iu.

Marți, la 10 oare a. m. ciasurile: al III-lea, al VI-lea, al IX-lea, Vecernia și Liturgia sf. Grigorie cu Evangelia; la 4 p. m.: Pavecernița cea mare; seara la 7 oare: Utrenia de Miercuri cu Evangelia și ciasul 1-iu.

Miercuri, la 10 oare a. m. ciasurile: al III-lea, al VI-lea, al IX-lea, Vecernia și Liturgia sf. Grigorie cu Evangelia; la 4 oare p. m.: Pavecernița cea mare; seara la 7 ore: Utrenia de Joi cu Evangelia și ciasul 1-iu.

Joi, la 8 oare a. m: sf. Maslu, ciasurile: al III-lea, al VI-lea, al IX-lea, Vecernia și Liturgia Marelui Vasilie cu Evangelia prescrisă, la care, *deodată* cu sfințirea Agnețelor și a Potirului, se face și sfințirea Paștilor; seara la 7 oare: Utrenia de Vineri cu cele 12 Evangelii ale Patimilor.

Vineri, la 9 oare a. m.: Ciasurile Domnești; la 4 oare p. m.: Vecernia cu Punerea în Mormânt; seara la 7 oare: Utrenia de Sâmbătă.

Sâmbătă, la 12 oare din zi: Vecernia Paștilor cu Liturgia Marelui Vasilie.

13 Aprilie: Dumineca sf. Paști: *dimineața* la 4 oare: sf. Înviere și Utrenia Paștilor cum se prescrie să se găsească aceste *rânduieli* ale cultului în Pentecostar. Cu aceste rânduieli, se face început stadiului Liturgic al Pentecostarului, care durează până în Dumineca tuturor sfinților. În decursul acestei durate, Pentecostarul este cartea conducătoare a cultului. În stadiul acesta, Mineiul, în măsura însemnătății zilelor sale liturgice, se aplică după normele speciale ale Tipicului, cari se află în aceste cărți.

Celelalte rânduieli ale cultului, în săptămâna luminată, se îndeplinesc la timpul prescris după normele lor speciale cuprinse în Pentecostar.

20 Aprilie: Dumineca Tomii: glas 1, voscr. 1-a.

La Vecernie, la Utrenie și la Liturgie: toate după tipicul Pentecostarului.

23 Aprilie: Sf. M. Mucenic George.

La Vecernie și la Utrenie: cântările praznicului și ale sfântului, după tipicul special pentru această sărbătoare. Liturgia sf. Ioan, Apostolul și Evangelia sărbătorii, și irmosul Paștilor.

27 Aprilie: Dumineca Mironosițelor, gl. 2, voscr. a 4-a.

La Vecernie, la Utrenie și la Liturgie: toate ale acestei Dumineci, cum se prescrie la Pentecostar.

Cantor.